

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním
trestním právu**

Plzeň, 2013

Martina Sobotková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Magisterský studijní program

Obor právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním
trestním právu**

Zpracovala: Martina Sobotková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Škvain, katedra právních dějin

V Plzni 2013

Prohlášení

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: *Formy úmyslného usmrcení v českém a zahraničním trestním právu* zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“*

27. 3. 2013

Martina Sobotková

.....

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Petru Škvainovi za námět a vedení mé diplomové práce. Protože se blíží závěr mého studia, chtěla bych touto cestou poděkovat své rodině za podporu po celou jeho dobu. V neposlední řadě chci poděkovat svému příteli Ondřejovi za podporu a pomoc při závěru studia.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. ÚMYSLNÁ USMRCENÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU	3
2. 1. Delikty proti životu od 19. století až po vznik samostatného Československa	4
2. 2. Vývoj úmyslných usmrcení od vzniku Československé republiky až do vydání trestního zákona v roce 1950	7
2. 2. 1. Přípravné osnovy trestního zákona z let 1926 a 1937	7
2. 3. Úmyslná usmrcení ve světle trestního zákona z roku 1961	11
2. 4. Osnova trestního zákoníku z let 2004 – 2006	12
3. FORMY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ DE LEGE LATA	14
3. 1. Počátek a konec trestněprávní ochrany lidského života	15
3. 1. 1. Kdy a jak je chráněn lidský život	15
3. 1. 2. Úmyslná usmrcení plodu	16
3. 1. 3. Smrt a její význam pro právní ochranu	17
3. 2. Vražda	18
3. 2. 1. Skutková podstata trestného činu vraždy	18
3. 2. 2. Vražda prostá	20
3. 2. 3. Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení	21
3. 2. 4. Vražda spáchaná za okolností dle § 140 odst. 3	25
3. 2. 5. Příprava a pokus trestného činu vraždy	28
3. 2. 6. Soudně – lékařské hledisko vražd	33
3. 3. Zabití	34
3. 3. 1. Charakteristika a skutková podstata zabití	34
3. 3. 2. Afektdelikt	36
3. 3. 3. Viktimologické zavinění	38
3. 3. 4. Případ střelce z výkupny druhotných surovin	40
3. 4. Vražda novorozeného dítěte matkou	42
3. 4. 1. Objekt a objektivní stránka trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou	43
3. 4. 2. Subjekt a subjektivní stránka trestného činu	45
4. SROVNÁNÍ S NIZOZEMSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	47
4. 1 Nizozemský trestní zákon	47
4. 2. Formy úmyslného usmrcení v nizozemském trestním právu	48

4. 2. 1. Zabití (doodslag/niz, manslaughter/aj).....	49
4. 2. 1. 1. Kvalifikované případy zabití.....	50
4. 2. 2. Vražda (moord/niz, murder/aj)	51
4. 2. 3. Vražda a zabití dítěte matkou	51
4. 2. 4. Ukončení života na žádost / asistované sebeusmrcení.....	53
5. PROBLEMATIKA EUTANÁZIE	56
5. 1. Pojem eutanázie a její rozčlenění	56
5. 2. Trestněprávní aspekty eutanázie.....	58
5. 2. 1. Účast na sebevraždě	59
5. 2. 2. Usmrcení na žádost či ze soucitu v osnovách trestního zákona	60
5. 3. Living will.....	63
5. 4. Legalizace eutanázie: ano či ne?.....	65
6. ZÁVĚR	68
RESUMÉ	70
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	72

1. ÚVOD

Téma diplomové práce, pojednávající o formách úmyslných usmrcení v českém a zahraničním trestním právu, jsem zvolila bez nejmenšího váhání. Není to tak dávno, konkrétně tři roky, co nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který přinesl nejen diferenciovanější úpravu forem usmrcení, ale který posunul ochranu lidského života a zdraví na první místo, před ochranu ostatních objektů. Domnívám se tedy, že jde o téma stále aktuální a velmi diskutované.

Z důvodu logické posloupnosti učiním nejprve historický exkurz do forem úmyslného usmrcení, neboť považuji za velmi zajímavé podívat se na vývoj právní úpravy, zejména tedy na vnímání usmrcení, jeho systematiku a diferenciaci a v neposlední řadě výši trestních sankcí. Zaměřím se především na stěžejní trestněprávní kodexy, užiji metodu srovnávání historických ustanovení se současnou právní úpravou, ale nevynechám ani pojednání o přípravných osnovách. Konkrétně v jejich případě mě totiž velmi zajímá, z jakého důvodu, byť nenabýly nikdy účinnosti, jsou neustále považovány za inspirující.

Následně již přistoupím k formám úmyslného usmrcení dle platné právní úpravy. Rozeberu podrobně nejen jednotlivá usmrcení, která jsou z hlediska subjektivní stránky způsobena úmyslně, ale rovněž bych se chtěla podrobněji věnovat faktu, odkdy vůbec je lidský život chráněn z hlediska trestního práva a kdy naopak taková ochrana zaniká. Zjednodušeně řečeno, od jakého okamžiku je tedy možné se úmyslného usmrcení vůbec dopustit. Tato kapitola bude myslím stěžejní pro celou diplomovou práci, neboť s ní srovnám jak historickou úpravu, tak úpravu platnou v zahraničí, konkrétně v Nizozemí. Tuto zemi jsem si zvolila především proto, že o ní příliš diplomových prací napsáno nebylo. Jde tedy o oblast diplomanty nepříliš rozebíranou a tím pádem pro mě zajímavou z důvodu, že při jejím studiu mohu objevit nové a zajímavé skutečnosti. Metodou analýzy se tedy pokusím podrobně popsat jednotlivé skutkové podstaty úmyslných usmrcení tak, jak je upravuje nizozemské právo a rovněž srovnat taková ustanovení s platnou právní úpravou České republiky. V neposlední řadě je Nizozemí známo svým kladným postojem k eutanázii. Protože jde o problematiku velmi často diskutovanou, na kterou existují diametrálně odlišné názory jak odborné, tak

laické veřejnosti, rozhodla jsem se zjistit, jakým způsobem je právě v Nizozemí eutanázie upravena právně, tedy poznat a rozebrat její zákonné znění.

Problematiku eutanázie jsem pak zvolila i jako samostatnou, závěrečnou kapitolu. V této části bude dán prostor především pro úvahy de lege ferenda, dále pro opětovné nahlédnutí do historie, zda v naší zemi podobná úprava existovala a rovněž pro úvahy nad tím, zda by se naše země měla v případě této problematiky inspirovat nizozemskou jurisdikcí. Mým cílem není přímo striktní rozhodnutí, zda jednoznačně souhlasím s prováděním eutanázie či nikoliv, neboť je to dle mého názoru otázka, na kterou neexistuje ani správná, ani špatná odpověď. Chtěla bych se spíše zamyslet nad tím, pakliže by měla být taková forma usmrcení součástí trestního zákoníku, jak by měla znít její skutková podstata. Pozastavit bych se rovněž chtěla u trestného činu účasti na sebevraždě, který je mnohými „neprávniky“ zaměňován právě s eutanázií. V neposlední řadě bych ráda rozebrala možnosti právní kvalifikace v případě, že se jedinec v České republice dopustí usmrcení ze soucitu nebo na žádost.

Cílem mé diplomové práce je tedy poskytnout podrobný přehled úmyslných usmrcení přiměřený k rozsahu takové práce a prezentovat své názory na popisovanou problematiku.

2. ÚMYSLNÁ USMRCENÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU

V kapitole historického exkurzu do forem úmyslného usmrcení se zaměřím především na období 19. století, kdy byly vydány předpisy, které ovlivnily prvorepublikové zákonodárství, především trestní zákon z roku 1852. Volně pak navážu na stěžejní republikové trestní předpisy. Kapitola bude zakončena seznámením s trestním zákonem z roku 1961, který zaujímal své místo v českém právním řádu až do roku 2009.

Důvodem proč podrobněji nevykládám etapy předcházející, je, že v trestním právu od samého počátku a v podstatě až do konce 18. století převládaly prvky zastaralé a podrobněji, nežli delikty proti životu, bylo upraveno například soukromé vlastnictví. Usmrcení člověka tak bylo záležitostí soukromoprávní, přestože třeba ve stavovském právu patřilo k nejtěžším trestným činům a převážně bylo řešeno narovnáním mezi pachatelem a příbuznými poškozeného nebo mstou. Bylo možné podat rovněž žalobu ke dvorskému soudu, avšak výsledkem nebylo nic jiného než peněžitá náhrada zvaná přihlavní peníze, kterými se pachatel vykoupil z krevní msty.¹

Úmyslná usmrcení v dnešní době chápeme jako delikty, které jsou nebezpečné pro společnost a je třeba ji před nimi chránit. Kdežto až do 16. století měly delikty proti životu charakter poškození soukromého zájmu. Zlomovým okamžikem se stalo vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627. „Převážná část archaických rysů trestního práva trestního práva skončila se stavovským režimem. To, co ze staré úpravy v právu šlechtickém přešlo i do Obnoveného zřízení zemského, jsou již jen nepatrné zbytky.“² Konečně je v něm upraveno obligatorní projednání vraždy u soudu a tím znemožněna msta či dohoda. Odklony v trestním řízení v případě vraždy jsou, stejně jako v aktuálně platné právní úpravě, vyloučeny. Plně se tedy začíná uplatňovat zásada *ex offio* a deliktům proti životu je od tohoto okamžiku přiřknut veřejnoprávní charakter.

¹ Podrobněji VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4, 4-5 s.

² MALÝ, K. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, 199 s.

Trestní kodifikace členů habsburské monarchie, jako například *Constitutio Criminalis Theresiana*, vydaný 31. prosince 1768 Marií Terezií, je postavena na feudálních přežitcích msty a tudíž v případě deliktů usmrcení žádné kroky kupředu nepřináší, ba spíše naopak. Za nejtěžší trestné činy považuje delikty proti Bohu, svatým, panovníkovi apod. a teprve posléze proti osobám a soukromým zájmům.³ Je však posledním trestním předpisem, ve kterém se uplatnilo středověké pojetí.⁴

2. 1. Delikty proti životu od 19. století až po vznik samostatného Československa

Stěžejní kodifikací trestního práva se stal trestní zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. května 1852, známý jako Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích. Byl v podstatě revizí či novelou zdařilého Zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, avšak neobsahoval již procesněprávní úpravu, ta byla ponechána pro jiný právní předpis.⁵ Obsahoval Uvozovací patent a rozčleněn byl na čtyři díly.

Co se týče forem úmyslného usmrcení, rozlišoval tento zákon vraždu a zabití, nikoliv však stejným způsobem jako současný trestní zákoník. Jejich skutkové podstaty jsou konkrétně obsaženy v Dílu I. O zločinech a jeho Hlavě patnácté O vraždě a zabití. Zločin vraždy obsažen v § 134⁶, předpokládá pouze přímý úmysl. Jde tedy o takový čin, kdy pachatel o možném následku ví a způsobit ho chce nebo jde o nahodilé skutečnosti. Z textu vyplývá, že skutková podstata vraždy v sobě zahrnuje též usmrcení na žádost poškozeného, tedy eutanázií⁷ či zavraždí-li pachatel omylem jinou osobu než tu, kterou původně zavraždit zamýšlel⁸. Ustanovení § 135 pak uvádí výčet druhů vražd, přičemž zná

³ Podrobněji VLČEK, E., *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4, 28-29 s.

⁴ Podrobněji VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7380-257-8, 493 s.

⁵ Podrobněji JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN 80-86898-27-X, 121 s.

⁶ Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupiších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým.

⁷ Této problematice se budu věnovat v páté kapitole této práce.

⁸ Jedná se o aberaci, neboli odchýlení od rány.

vraždou úkladnou, loupežnou, zjednanou a prostou. Na výměru trestu však toto ustanovení vliv nemá, jelikož dokonaná vražda, jakož i spolupachatelství, se trestalo smrtí. Pakliže se jednalo o další formy účastenství, byl ukládán trest těžkého žaláře. Jeho výše byla odvislá od vztahu pachatele a poškozeného, zda byli ve vztahu rodinném či nikoliv. V prvním případě byla výměra trestu přísnější, konkrétněji v rozmezí od deseti do dvaceti let, v případě druhém se jednalo o těžký žalář od pěti do deseti let.⁹

Dalo by se říci, že § 134 byl jakousi generální skutkovou podstatou zahrnující několik forem vražd, jejichž rozdělení se pak projevilo v paragrafech následujících, které zakotvují výměru trestů. Například stádium pokusu je dnes trestáno stejně jako trestný čin dokonaný, pomineme-li možnost užití institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody a podobně, avšak trestní zákon z roku 1852 má pro tento druh vývojového stádia své vlastní ustanovení, konkrétně, v § 138. Zákon umožňoval uložit trest mírnější než za dokonanou vraždu, a sice pro pachatele a spolupachatele trest těžkého žaláře od pěti do deseti let, pro ostatní účastníky od jednoho roku až do pěti let a pro pokus vraždy spáchaný na příbuzném bylo možno pachateli uložit těžký žalář od deseti do dvaceti let.¹⁰ Pokud bych srovnala možnosti trestání pokusu dle aktuálně účinného trestního zákoníku a zákona z roku 1852, tak v současné době je možné přistoupit k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody fakultativně, kdežto starší zákon ustanovil mírnější sazbu oproti dokonané vraždě obligatorně.

Trestní zákon z roku 1852 neobsahuje samostatnou privilegovanou skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou. Tento zločin byl považován za trestný čin vraždy a stejně jako pokus, mělo i zavraždění dítěte své vlastní ustanovení o potrestání v § 139,¹¹ jehož text obsahuje i specifičnost tohoto jednání. Domnívám se, že vzhledem k úplnosti svého obsahu by mohl obstát jako samostatná skutková podstata, avšak systémově nese název Trest na zavraždění

⁹ Podrobněji KALLAB, J., HERRNRITT, V. *Trestní zákony Československé*. 2. přeprac. a značně rozmnož. vydání. Praha: Nákladem „Československého Kompasu“, tiskařské a vydavatelské akc.spol., 1927, 122 s.

¹⁰ Tamtéž, 123 s.

¹¹ Matce, která při porodu usmrtí své dítě, nebo úmyslným opominutím pomoci potřebné při porodu je zahynouti nechá, uložen budiž, vykonána-li vražda na dítěti manželském, těžký žalář doživotní. Bylo-li dítě nemanželské, tresce se to, bylo-li usmrceno, těžkým žalářem od deseti až do dvaceti let, zahynulo-li však dítě opominutím potřebné pomoci, od pěti až do deseti let.

dítěte. Mimo to byla rovněž pro stanovení výše sankce důležitá ta okolnost, zda bylo novorozené dítě manželské či nemanželské.

Konečně se dostáváme k další formě úmyslného usmrcení, a tou je zabití. Ustanovení § 140 přesně říká: „*Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§ 134), v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím.*“¹² Nepřátelským úmyslem je zde myšlen „útočný úmysl vůči tělu nebo zdraví.“¹³ Jde v podstatě o takové ublížení na zdraví, poškození těla, které má za následek smrt. Zabití se od vraždy liší ve své subjektivní stránce. Ke kvalifikovanému a privilegovanému zabití se dostáváme, stejně jako u vraždy, v ustanoveních o jeho trestání. Pakliže se jednalo o zabití prosté, ukládal se pachateli trest těžkého žaláře od pěti do deseti let a v případě, že obětí byl pachatelův příbuzný, se sazba zvyšovala na deset až dvacet let. Jinak tomu bylo u kvalifikovaného loupežného zabití. Šlo o závažnější formu zabití, a proto také uložený trest byl trestem smrti. O privilegovanou formu zabití se jednalo naopak v případě zabití při rvačce nebo při zlém nakládání s jednou nebo více osobami. Trest těžkého žaláře pak byl ukládán v rozmezí od jednoho roku do pěti let.¹⁴

Dle mého názoru byl trestní zákon z roku 1852 již vyspělým trestněprávním předpisem, který pamatoval na různé formy usmrcení a uzpůsoboval jim tak druh a výměru trestu. Samozřejmě zde nalezneme ještě zastaralejší chápání tehdejší společnosti, jako je například vyšší trestní sazba za vraždu manželského novorozeněte než za vraždu nemanželského. Avšak pomineme-li tyto skutečnosti, není divu, že se jím zákonodárci i nadále inspirovali a v obměnách byl platný bezmála sto let. Během následujících let probíhaly snahy o rekonstrukci, nikdy však neskončily vydáním nového trestního kodexu. Zákon byl původně vyhlášen i pro Slovensko a platil tam až do roku 1861. Samostatná kodifikace zločinů a přestupků vznikla pro Uhry v roce 1878, pro přestupky pak v roce 1879.¹⁵

¹² Ustanovení § 140 zákona č. 117/1852 ř.z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 65 s.

¹⁴ Podrobněji KALLAB, J., HERRNRITT, V. *Trestní zákony Československé*. 2. přeprac. a značně rozmož. vydání. Praha: Nákladem „Československého Kompasu“, tiskařské a vydavatelské akc.spol., 1927, 125-126 s.

¹⁵ Podrobněji SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1.vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 47-48 s.

2. 2. Vývoj úmyslných usmrcení od vzniku Československé republiky až do vydání trestního zákona v roce 1950

„V tomto stavu bylo trestní právo převzato československým státem v roce 1918, kdy bylo dosavadní právo ponecháno zatím v platnosti. Platilo tedy na území tohoto obnoveného státu trestní právo dvojí, jednak dříve rakouské, jednak dříve uherské, tento stav přežil nacistickou okupaci, byl pak odstraněn teprve vydáním trestního zákona z roku 1950.“¹⁶ Trestní předpisy tedy byly převzaty recepční normou č. 11/1918, což zákonodárci odůvodnily tak, že se tímto předejde zmatkům v nově vzniklém státě. Bylo však jasné, že je třeba právo nějakým způsobem sjednotit a přizpůsobit potřebám republiky. Unifikační a kodifikační snahy vedly k vydání Zatímního návrhu obecné části trestního zákona v roce 1920 a následně i k osnově části zvláštní nazvané jako Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového v roce 1926.¹⁷ K vydání zbrusu nového trestního kodexu ale bohužel nedošlo. Takový krok byl uskutečněn až v roce 1950. Později vypracovalo další trestněprávní osnovu ještě ministerstvo spravedlnosti, která již vyhovovala unifikačním požadavkům, avšak její „vedení v život“ zmařila okupace Čech a Moravy v roce 1939.

2. 2. 1. Přípravné osnovy trestního zákona z let 1926 a 1937

Vraťme se ještě ke zmíněným osnovám. Přestože nedošlo k jejich přijetí, je důležité seznámit s jejich obsahem, neboť mají význam i pro současné zákonodárce. Tzv. profesorská osnova z roku 1926 rozlišovala úmyslná usmrcení na vraždu, zabití a usmrcení dítěte. Oproti trestnímu zákonu z roku 1852, která rozdíl mezi vraždou a zabitím spatřoval v úmyslu, osnova přichází se zcela novou diferenciací. A sice dělítkem mezi vraždou a zabitím je zde nízké smýšlení pachatele, které bylo znakem skutkové podstaty vraždy: „to je dáno, projevuje-li se jím hrubá zjištnost, zahálčivost, zlomyslnost, nestoudnost, surovost anebo je-li viníkovi prostředkem k tomu, aby spáchal nebo si usnadnil jiný zločin nebo aby si zajistil prospěch ze zločinu nebo se uchránil před trestem za zločin

¹⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1.vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 48 s.

¹⁷ Podrobněji VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7380-257-8, 499 s.

(§ 14 odst. 3).¹⁸ Vražda tedy byla pojata jako kvalifikovaný případ zabití, které bylo zakotveno v ustanovení § 271. Prosté zabití mělo být trestáno vězením od tří do patnácti let. Naprostou kvalifikovanou novinku se v odstavci druhém stalo zabití ústavních činitelů, za které byli považováni: prezident republiky, předseda vlády, jakož i její členové, předseda zákonodárského sboru, guvernér Podkarpatské Rusi a člen státního soudu. Zabití těchto osob se trestalo přísnější sazbou, a sice vězením od osmi do patnácti let nebo výjimečným trestem na doživotí. Zcela poprvé rovněž zákonodárci zvážili úpravu usmrcení ze soucitu, jež představovalo privilegovanou skutkovou podstatu zabití obsaženou v odstavci třetím.¹⁹

Privilegovaná skutková podstata byla dále obsažena v ustanovení § 272, nazývaná jako usmrcení dítěte, a to při porodu nebo hned po něm. Zákonodárci zajímavě odůvodnili privilegovanost takového činu. Za prvé tedy byl klasicky přikládán význam psychickému stavu matky při porodu, za druhé ale bylo pamatováno i na to, že porod je okamžikem, kdy se dítě právě odděluje od matky a není to tedy tak vzdálený okamžik od vyhnání plodu, neboli jeho usmrcení dle § 285. Matka, která usmrtila svůj plod nebo jej nechala usmrtit někým jiným, byla za takový čin trestně odpovědná. V dnešní právní úpravě není taková odpovědnost matky založena.²⁰ Ve stanovení trestní sazby již stírá rozdíly mezi manželskými a nemanželskými dětmi, jednotná trestní sazba pro všechny matky vražedkyně byla stanovena na trestu vězení od šesti měsíců do tří let nebo těžkým žalářem od jednoho roku do osmi let, který by se aplikoval v případě nízkých pohnutek matky (např. sobeckých).²¹

O jedenáct let později byla připravena osnova další, tzv. úřednická či ministerská. Jednalo se o novou unifikaci, která již měla sjednotit dualistickou trestněprávní úpravu, tedy vzájemně porovnat rakouský a uherský zákon a vytvořit jejich dokonalý kompromis. Šlo tedy o výraznou reformu trestního práva. Vražda dle § 282 je opět systematicky rozčleněna do dvou odstavců, kdy odstavce první zakotvuje její základní skutkovou podstatu a kvalifikovaný případ vraždy

¹⁸ ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 68 s.

¹⁹ Podrobněji tuto problematiku rozeberu přímo v kapitole páté. Podrobněji o zabití a vraždě: Komise pro reformu československého trestního zákona. *Přípravná osnova trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926, 70, 146 – 147 s.

²⁰ Blíže k tomuto v podkapitole 3. 1. 2 s názvem Úmyslná usmrcení plodu.

²¹ Tamtéž, 70, 148 – 149 s.

v odstavci následujícím spočívající v usmrcení více osob, jednání z nízké pohnutky apod. V případě vraždy ústavních činitelů se autoři již neomezili na taxativní vymezení ústavních činitelů, ale zobecnili takový čin na vraždu hlavy státu, byť i cizího a vraždu dalších příslušníků státních orgánů při výkonu jejich pravomoci. Ustanovení § 283 pak postihovalo usmrcení příbuzného vzestupného pokolení. Velkou promyšlenost této osnovy bych spatřovala v ustanovení o zabití, které je privilegovanou formou vraždy, kdy se takového činu pachatel dopouští následkem omluvitelného hnutí myslí a bylo pamatováno dokonce i na situaci, kdy takové hnutí myslí bylo zaviněno usmrceným. Podobně koncipovanou myšlenku vyjadřuje současná skutková podstata zabití s tím, že postačí předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Omluvitelné hnutí myslí v této souvislosti být vyvoláno nemusí. Stejně jako osnova profesorská, tak i ministerská reflektuje na potřebu ustanovení usmrcení na žádost, které zařadila do § 285. Opomenuta nezůstala ani privilegovaná skutková podstata vraždy novorozeněte matkou.²² Dle mého názoru je až neuvěřitelné, jak jsou případy usmrcení na tu dobu velmi dobře diferenciovány, reflektují jejich různorodost a potřebu trestat méně nebezpečné pachatele mírnějšími sankcemi. Z tohoto důvodu považuji osnovu za velice zdařilou.

Nacisté ponechali v platnosti trestní zákon z roku 1852, neboť jim vyhovoval více a pro německé občany platila německá právní úprava. Došlo tedy k dualismu právních řádů. Avšak „demokratické zásady dosud platného československého trestního práva hmotného i procesního byly postupně odstraněny.“²³ Usmrcení v období okupace získalo úplně jinou podobu a vnímání, které by mohlo být samostatným tématem, provázeným mnoha úvahami. Tyto by však překračovaly rámec mé práce, a proto budou ponechány stranou. Období poválečné pak bylo korigováno zejména prezidentskými dekrety, z nichž je důležité jmenovat dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.²⁴ Ke změnám v trestním zákonodárství začalo docházet až v roce 1948.

²² Podrobněji ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 68-69 s.

²³ SCHELLE, K., HORÁKOVÁ, M., SALÁK, P., TAUCHEN, J. *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*, Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7418-052-1, 63 s.

²⁴ Podrobněji JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A. *Meznilky českých právních dějin*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN 80-86898-27-X, 200 s.

V rámci tzv. právnické dvouletky započaly v roce 1948 práce na vytvoření nových, unifikovaných trestněprávních kodexů, které svým vznikem zrušily všechny předchozí právní předpisy tohoto odvětví. Kodexem, jenž sjednotil trestní právo hmotné, se stal trestní zákon č. 86/1950 Sb., a který nabyl účinnosti dne 1. srpna roku 1950.²⁵ Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů byly obsaženy v deseti hlavách ve zvláštní části zákona. Konkrétně úmyslná usmrcení zaujímalá své místo v hlavě šesté. Skutková podstata trestného činu vraždy dle § 216 měla následující znění:

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let.

(2) Odnětím svobody na pětadvacet let nebo smrtí bude pachatel potrestán,

a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 na několika osobách nebo opětovně,

b) dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvláště surovým, nebo

c) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.²⁶

Srovnáme-li zločin vraždy dle trestního zákona z roku 1852 s jeho pojetím dle zákona vydaného v roce 1950, zjistíme, že na kvalifikované případy vraždy uvedené v odstavci druhém, zákon uvaluje přísnější trestní sazby. Trest smrti za vraždu prostou v odstavci prvním tedy vystřídal trest odnětí svobody. Smrtí nebo doživotím se i nadále trestaly vraždy kvalifikované, ale novela zákona z roku 1856 připustila alternativní uložení trestu odnětí svobody na pětadvacet let vedle trestu smrti a zrušila trest doživotního odnětí svobody. Mezi kvalifikované vraždy již nebyla zařazena vražda úkladná a zjednaná, namísto toho přibyla vražda více osob, recidiva, zvláště surový způsob nebo jiné zvláště přitěžující okolnosti. Zákon již nerozlišuje, zda byla vražda dokonána nebo zda došla pouze do stádia pokusu. Samostatnou skutkovou podstatou již v roce 1950 nenalezlo zabití, vše tedy bylo zahrnuto pod trestný čin vraždy.

Co je ovšem uvedeno jako samostatná privilegovaná skutková podstata, je vražda novorozeného dítěte matkou, která se nacházela ihned v následujícím

²⁵ Podrobněji KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, ISBN 80-210-3025-9, 28 s.

²⁶ Ustanovení zákona č. 86/1950 Sb., ze dne 12. července 1950, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ustanovení § 217²⁷. V komparaci se zákonnou úpravou z roku 1852 je nutné říci, že vymizel doživotní trest a za krok kupředu považují nerozlišování mezi manželskými a nemanželskými novorozeňaty. Mezi úmyslná usmrcení pak bylo zařazeno nově i usmrcení lidského plodu, jež v současné systematice nachází své místo sice také mezi trestnými činy proti životu a zdraví, ale jako konkrétní objekt není zasažen lidský život, ale těhotenství.

2. 3. Úmyslná usmrcení ve světle trestního zákona z roku 1961

Další kodifikační éra počala přijetím nové ústavy v roce 1960, v jejímž důsledku byl přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb.²⁸, který byl v naší zemi účinný až donedávna, konkrétně do 31. 12. 2009, kdy byl nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Srovnáme-li systematiku zvláštní části trestního zákona z roku 1961 s trestním zákoníkem aktuálně účinným, pak ochranu lidského života nalézáme v dřívějším trestním zákoně až v hlavě sedmé, daleko za trestnými činy proti republice. Hlavní účel tohoto zákona, chránit zájmy socialistické republiky, je tedy seznatelný. Mezi trestnými činy proti životu trestní zákon uváděl dva zločiny. A sice vraždu a vraždu novorozeného dítěte matkou. Skutková podstata vraždy, oproti dřívějšímu předpisu, byla stanovena velmi stroze v jednom odstavci § 229: *„Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let nebo trestem smrti.“*²⁹ Kvalifikované případy vražd úplně vymizely, což osobně považuji za velký krok zpět. Porevoluční novely na sebe ale naštěstí nenechaly dlouho čekat a rokem 1990 byl zrušen trest smrti a trestný čin vraždy byl rozšířen o druhý odstavec. „Novela trestního zákona z roku 1990 nahradila jedinou skutkovou podstatu trestného činu vraždy podle § 219 tr. zákona dvěma: základní skutkovou podstatou, jejíž znění zůstalo nezměněné, s trestní sazbou deset až patnáct let odnětí svobody a dále kvalifikovanou skutkovou podstatou § 219 odst. 2 tr. zák., ve které jsou nově vymezeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (s trestní sazbou dvanáct až patnáct let odnětí svobody nebo výjimečný trest).“³⁰ Další okolnosti

²⁷ Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na pět až deset let.

²⁸ Podrobněji VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4, 51 s.

²⁹ Ustanovení § 229 zákona č. 140/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon

³⁰ JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. *Trestní zákon a trestní řád: Poznámkové vydání s judikaturou*. 18.vyd. Praha: Linde a.s., 2002, ISBN 80-7201-366-1, 231 s.

pak byly přidány novelou z roku 1995. Za kvalifikovanou vraždu pak byla považována vražda spáchaná na dvou či více osobách, na těhotné ženě, opětovně, na osobě mladší patnácti let a podobně.³¹

V případě vraždy novorozeného dítěte matkou upravené v § 220³² shledáváme totožnou skutkovou podstatu jako v předešlém trestním zákonu z roku 1950, opět tedy hovoříme o privilegovaném způsobu vraždy. Oproti předchozí úpravě je tento trestný čin mírněji sankcionován a sice trestem odnětí svobody v rozmezí od tří do osmi let.

2. 4. Osnova trestního zákoníku z let 2004 – 2006

Dříve, než přistoupím k výkladu o samotné osnově, je třeba si položit otázku, proč jsou nikdy zákonodárcem nepřijaté osnovy vůbec publikovány. Byť neprošly řádným legislativním procesem, mám za to, že obsahují jistou inspiraci a prostor pro další uvážení a podpůrnou myšlenku pro budoucí reformátory. Dle mého názoru totiž nikdy nelze říci, že aktuální právní úprava je dokonalá a postihuje všechny společenské problémy. Pohlédneme-li do osnovy trestního zákoníku prof. Šámala ze dne 21. července 2004³³ a zaměříme-li se na problematiku úmyslného usmrcení, zjistíme, že obsahuje mnohem komplexnější rozčlenění těchto trestných činů oproti předchozím úpravám. Trestné činy proti životu a zdraví staví ihned na první místo, do Hlavy I., k čemuž následně došlo i v aktuální právní úpravě. Úmyslná usmrcení diferencoval do tří skutkových podstat: vraždy, vraždy novorozeného dítěte matkou a usmrcení na žádost, kterou současný trestní zákoník postrádá. Absencí privilegované skutkové podstaty zabití naopak trpí Šámalova osnova.

Trestný čin vraždy je dle § 113³⁴ členěn do tří odstavců. První a druhý odstavec naprosto korespondují se současnou právní úpravou. Jsou totožné i co do

³¹ Podrobněji ustanovení § 219 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

³² Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

³³ Viz ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5, 421 s.

³⁴ Viz ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5, 146 - 147 s.

výše trestních sazeb. Odstavec první tedy zakotvuje vraždu prostou a ukládá za ni trest odnětí svobody v rozmezí od deseti do osmnácti let.³⁵ Druhý odstavec obsahuje kvalifikovaný případ vraždy spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení a umožňuje za takový trestný čin uložit trest odnětí svobody na dvanáct až dvacet let. V odstavci třetím pak nacházíme okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. Pakliže tyto okolnosti srovnáme se zněním aktuální úpravy trestního zákoníku, shledáme velkou podobnost. Aktuální úprava vypustila jako přitěžující okolnost sexuální orientaci. I když by se mohlo zdát, že je v dnešní společnosti, která je k sexuálním orientacím tolerantní, zastaralé ji takto ustavovat, tak se stále domnívám, že by taková okolnost mohla mít i dnes své opodstatnění. Není to tak dávno, co homosexuální orientace byla nepřijatelná a řada lidí ji stále vnímá jako něco divného, zakázaného a nenormálního a často se v důsledku těchto skutečností stává terčem různých útoků. Vraždu spáchanou pouze kvůli odlišné sexuální orientaci považují tedy za bezcitnou a chladnokrevnou. Současný trestní zákoník rovněž nepřevzal vraždu na objednávku, kterou osnova zařadila do § 113 odst. 3 písm. i). V naprosté shodě zde nalzáme trestní sazbu odnětí svobody na patnáct až dvacet let nebo možnost uložení výjimečného trestu. Skutková podstata vraždy novorozeného dítěte matkou je zcela totožná se současným trestním zákoníkem. V praxi se taková úprava osvědčila již v předchozí kodifikaci,³⁶ a tak zůstává stále beze změny.

Za velkou pozornost ale stojí ustanovení § 115 osnovy, a sice usmrcení na žádost.³⁷ Tento privilegovaný druh usmrcení se objevil již v profesorské a ministerské osnově a nyní se s ním setkáváme i v dalším rekodifikačním návrhu. Domnívám se, že je velká škoda, že tuto problematiku zákonodárci ponechávají stále ve fázi přípravných osnov, které nikdy nenabýly platnosti. Dle mého názoru je zde velký prostor k zamyšlení.³⁸

³⁵ § 113 osnovy: Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

³⁶ Beze změny tak zůstává, co se týká i výše trestní sankce, od přijetí zákona č. 140/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Podrobně se této problematice budu věnovat v páté kapitole této diplomové práce, kde uvedu i podrobnější rozbor navrhované skutkové podstaty.

³⁸ Podrobněji v kapitole páté nazvané Problematika eutanázie.

3. FORMY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ DE LEGE LATA

Lidský život patří bezpochyby na první příčky hodnotového žebříčku, a proto je také právem chráněný. Právo na život je tedy obsaženo i v dokumentech nejvyšší právní síly, jakým je Listina základních práv a svobod, která rovněž uvádí, že nikdo nesmí být života zbaven.³⁹ Na prvním místě je lidský život zařazen i například v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a vyskytuje se i v dalších mezinárodních dokumentech.⁴⁰ Ustanovení úmluvy „zavazuje stát nejen v tom smyslu, aby se zdržel „úmýslného zbavení života,“ nýbrž také aby přijal přiměřená opatření k ochraně života.“⁴¹ Na čelní pozici staví ochranu života a zdraví vůbec poprvé i současný trestní zákoník. Systematika zvláštní části trestního zákoníku je tedy naprosto diametrálně odlišná od systematiky trestního zákona z roku 1961, kde byly upřednostňovány delikty proti republice, veřejnému pořádku a podobně. Teprve poté, v hlavě sedmé, následovaly delikty proti životu. Současně jsou tedy takové trestné činy zařazeny v hlavě I,⁴² konkrétně v jejím prvním dílu od ustanovení § 140 do § 144. Trestné činy proti životu jsou oproti předchozí právní úpravě systematicky odděleny od dalších individuálních objektů, kterými se rozumí trestné činy proti zdraví (díl 2: § 145 – § 148), trestné činy ohrožující život nebo zdraví (díl 3: § 149 – § 158), trestné činy proti těhotenství ženy (díl 4: § 159 – § 163) a konečně trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem (díl 5: § 164 – § 167).⁴³ „Ochrana života a zdraví se však obsahem hlavy I nevyčerpává, nýbrž je zajištěna i v dalších hlavách, v základních nebo kvalifikovaných skutkových podstatách. Je tomu tak proto, že lidský život a zdraví bývají ohroženy i při útocích, které primárně směřují proti jiným vztahům,“⁴⁴ srov. např.: § 173 (loupež), § 185 (znásilnění), § 272 (obecné ohrožení), § 311 (teroristický útok). Z důvodu speciality bude v těchto případech vyloučen jednočinný souběh stejně tak jako mezi trestnými činy v rámci celé

³⁹ Čl. 6 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

⁴⁰ Těmito jsou: Všeobecná deklarace lidských práv, mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Listina základních práv Evropské unie.

⁴¹ ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část – Úmluva*. Praha: Linde a.s., 2010, ISBN 978-80-7201-789-4, 15 s.

⁴² S takovým umístěním trestných činů proti životu a zdraví již počítala i osnova prof. Šámala, kterou jsem zmiňovala v předchozí kapitole.

⁴³ Podrobněji HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 53 s.

⁴⁴ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd., Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0, 24 s.

hlavy první, srov. např. vražda novorozeného dítěte matkou dle § 142, jež je privilegovanou skutkovou podstatou vraždy dle § 140 odst. 1, 3 písm. c), bude právně kvalifikována pouze dle ustanovení § 142.⁴⁵

Jak již bylo konstatováno v úvodu této kapitoly, lidský život je základní chráněnou hodnotou každého člověka, proto se v následující podkapitole budu věnovat tomu, kdy fakticky ochrana života jako takového začíná a kdy naopak končí. Ihned poté se již přesunu ke konkrétním skutkovým podstatám úmyslných usmrcení a podrobněji každou z nich rozeberu. V tomto výkladu bude pojednáno o trestném činu vraždy, následně rozeberu zcela nové ustanovení o zabití a kapitolu zakončím rozbohem skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou.

3. 1. Počátek a konec trestněprávní ochrany lidského života

3. 1. 1. Kdy a jak je chráněn lidský život

Vymezením přesné doby, odkdy trestní právo přestává chránit plod dle ustanovení o nedovoleném přerušení těhotenství, se zabývá již dlouhá léta řada teorií. Zprvu je nutné odkázat opět na Čl. 6 Listiny základních práv a svobod, který ve své druhé větě říká, že lidský život je hoden ochrany již před narozením. „Toto ustanovení se však zdá být kontroverzní, když zohledníme platnou právní úpravu potratů v našich podmínkách. Výraz „každý má právo na život“ můžeme chápat jako každý narozený člověk. Další věta nicméně nezní: „každý má právo na život před narozením“, ale „lidský život je hoden ochrany.“ S tímto konstatováním je nutno klást si otázku, kdy lze o plodu v prenatalním vývoji hovořit jako o lidském životě.“⁴⁶ Listina tedy již neurčuje, odkdy má tedy plod právo na život.

Za okamžik, kdy se plod stává adeptem na ochranu svého lidského života, je nejčastěji uváděna doba od počátku porodu. Logicky to vyplývá i z ustanovení

⁴⁵ Podrobněji KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8, 6 s.

⁴⁶ POPOVIČOVÁ, D. Trestně-právní aspekty ochrany lidského života před narozením. In: MACHALOVÁ, T. *K odkazu Jaroslava Kallaba : právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, 191 s. ISBN 978-80-7380-070-3.

vraždy novorozeného dítěte matkou,⁴⁷ které stanovuje, že se tohoto trestného činu může matka dopustit již při porodu. Za počátek porodu se z lékařského hlediska u porodu přirozeného považují první porodní bolesti, u porodu umělého pak počátek lékařského zákroku.⁴⁸ Proti takovému chápání stojí menšinová teorie, která za počátek lidského života považuje teprve až moment narození, tedy chvíli, kdy byl plod oddělen od těla matky a alespoň jednou sám vydechl.⁴⁹ Zamýšlela jsem se nad tím, zda by takový názor korespondoval s časovým hlediskem objektivní stránky vraždy novorozeného dítěte matkou. Po přečtení odborných článků jsem dospěla k názoru, že v podstatě ano, protože porod je složen ze tří fází, kdy ta závěrečná fáze je ukončená teprve až porožením placenty, což může trvat cca 20 – 30 minut. Tudíž i v tomto časovém úseku, kdy již dítě opustilo zcela porodní cesty, lze hovořit o době „během porodu.“ O tato fakta se opírá i názor prof. Císařové.⁵⁰ Já osobně se přikláním spíše k názoru opačnému, a sice k počátku ochrany lidského života od počátku porodu. Jako argument bych zde užila jakousi obdobu zásady *in dubio pro reo*, kterou bych pro potřeby trestněprávní ochrany lidského života přeložila jako „v pochybnostech ve prospěch života dítěte.“

3. 1. 2 Úmyslná usmrcení plodu

Jak jsem již uvedla výše, lidský plod požívá právní ochrany i před svým narozením. Přesněji řečeno ještě před okamžikem, kdy je považován za člověka. Do dvanáctého týdne těhotenství ženy je přerušení těhotenství, s písemným souhlasem matky, legálním počinem,⁵¹ pakliže by nedala k takovému zákroku svolení, jednalo by se o trestný čin. Po uplynutí této doby se jakýkoliv zásah do těhotenství ženy, i s jejím souhlasem, považuje krom výjimek uvedených ve vyhlášce ministerstva zdravotnictví⁵², za usmrcení plodu nebo jeho pokus. Trestní

⁴⁷ Ustanovení § 142 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Podrobněji KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8, 12 s.

⁴⁹ Podrobněji KÜHN, Z. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*, Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, 10 s.

⁵⁰ CÍSAŘOVÁ, D. *Iura novit curia. Několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“*. Trestní právo. 1998, č. 5, s. 20.

⁵¹ Ustanovení § 4 zákona č. 66/1986 Sb., ze dne 20. října 1986, o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² Vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 75/1986 Sb. ze dne 7. listopadu 1986, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů.

zákoník ale tento pojem neužívá, jelikož objektem takového činu není onen plod jako takový, ale těhotenství ženy. Právně kvalifikován bude jako nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy, nebo s jejím souhlasem.⁵³ V prvním případě, kdy žena k přerušení těhotenství nedá souhlas, bude pachatel potrestán v případě naplnění znaků základní skutkové podstaty, odnětím svobody v rozmezí tří až osmi let. Na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán v případě naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu nedovoleného přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy.⁵⁴ Dle ustanovení § 163 TrZ je trestní odpovědnost těhotné ženy v těchto případech vyloučena.

3. 1. 3. Smrt a její význam pro právní ochranu

Stejně jako narození, je pro trestní právo rovněž důležitý okamžik smrti. Protože právě smrt je následkem pachatelova jednání v případě úmyslných usmrcení, je tedy objektivní stránkou trestného činu. Na základě poznatků lékařské vědy je pojem smrti vykládán jako okamžik smrti centrální nervové soustavy, neboli jako „biologická smrt mozku (cerebrální smrt), tj. takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno,⁵⁵ jde tedy o nenávratné zastavení funkce mozku a mozkového kmene, nikoliv například o smrt klinickou. Shodně se ve svém rozsudku vyjádřil i Nejvyšší soud.⁵⁶ Legální definici smrti bychom pak mohli nalézt v § 2 písm. e) transplantačního zákona.⁵⁷ V návaznosti na toto ustanovení zakotvuje § 10 prokázání smrti: „*smrt se zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu, nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle.*“⁵⁸ Smrtí končí i právní ochrana lidského života. Pachatel, který by mylně předpokládal, že osoba, kterou se chystá usmrtit, je živá, dopustil by se trestného činu vraždy ve stadiu pokusu na nezpůsobilém předmětu útoku. Zacházení s mrtvým tělem pak podléhá právní úpravě zákona o

⁵³ Ustanovení § 159 a § 160 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ ŠTEFAN, J., HLADÍK, J. a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3594-8, 176 s.

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, č. 16/1986 Sb.

⁵⁷ Ustanovení § 2 písm. e) zákona č. 285/2002 Sb., ze dne 30. května 2002, transplantační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ Ustanovení § 10 odst. 3 písm. a), b) zákona č. 285/2002 Sb., ze dne 30. května 2002, transplantační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

pohřebnictví č. 256/2001 Sb. Ještě doplním, že pokusem bude rovněž jednání pachatele, které bude mít za následek klinickou smrt poškozeného, podaří-li se jeho vitální funkce obnovit.⁵⁹

3. 2. Vražda

Bezpochyby nejzávažnější formou úmyslného usmrcení je vražda, proto je také uvedena v § 140⁶⁰ jako vůbec první trestný čin ve zvláštní části trestního zákoníku. Z hlediska kategorizace trestných činů se vražda řadí mezi zločiny, přesněji řečeno do subkategorie zločinu, kterou jsou zvláště závažné zločiny.⁶¹ Trestný čin vraždy je systematicky rozdělen do tří odstavců, kdy její základní skutková podstata, jako vražda prostá, zaujímá hned odstavec první. Kvalifikovaná vražda byla zákonodárci umístěna do odstavce druhého a třetí odstavec zakotvuje okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby.

3. 2. 1. Skutková podstata trestného činu vraždy

Aby bylo pachatelovo jednání kvalifikováno jako trestný čin vraždy, musí naplnit všechny jeho pojmové znaky, kterými se rozumí objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka a někteří autoři k nim ještě řadí protiprávnost.⁶² Objektem vraždy je vždy lidský život. Předmětem útoku je pak živý člověk.⁶³ Objektivní stránku vraždy představuje usmrcení jiného člověka jako následek, a to jakýmkoliv způsobem. Jednání pachatele tedy může spočívat jak v konání, (komisivní delikt), tak v opomenutí (omisivní delikt), jež je podmíněno § 112⁶⁴ TrZ, tedy opomenout lze tam, kde byla dána nějaká zvláštní

⁵⁹ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, č. 41/1976 Sb.

⁶⁰ Ustanovení § 140 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ Zločiny jsou dle ustanovení § 14 odst. 3 trestního zákona všechny trestné činy, které nejsou podle zákona přečiny, tedy všechny úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s dolní hranicí trestní sazby od šesti let. Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

⁶² Například prof. Šámal.

⁶³ Otázce trestněprávní ochrany lidského života byla podrobněji věnována podkapitola 3. 1.

⁶⁴ Úplné znění § 112 TrZ: Jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.

povinnost konat. Tato zvláštní povinnost musí být odlišena od povinnosti obecné, typicky povinnosti poskytnout pomoc. Povinný odpovídá pouze za porušení takové povinnosti⁶⁵, nikoliv za následek, který jejím porušením nastane.⁶⁶

Subjektem trestného činu může být kdokoliv, jedná se tedy o obecný subjekt. Zločin vraždy vyžaduje úmysl jiného usmrtit, v čemž spočívá jeho subjektivní stránka. Úmysl je velmi důležitý pro správné posouzení skutku a jeho právní kvalifikaci. Právě pachatelův úmysl je třeba znát, abychom zjistili, k jakému následku jeho jednání směřovalo a dle jakého ustanovení je třeba jej posoudit. Zda jako trestný čin vraždy například dle § 140 odst. 1 nebo jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví dle § 145 odst. 1, 3, kdy pachatel svým činem způsobí smrt.⁶⁷ Subjektivní stránka je tedy vždy předmětem dokazování. „Např. pouhé zjištění, že pachatel bodl poškozeného větším nožem do prsou, neprokazuje samo o sobě jeho úmysl, byť jen eventuální spáchat vraždu.“⁶⁸ „K jakému úmyslu se nesla činnost pachatelova, třeba vyvodit - když není důkazů o pohnutce a účelu činu - ze způsobu provedení činu, druhu použité zbraně a důležitosti orgánu těla, který byl napaden, a síly ran.“⁶⁹ Nejvyšší soud tak rozhodl na základě přeapadení pana K. několika muži, kteří ho utloukli kamením do bezvědomí a brzo poté nastala smrt. Deset silných ran bylo vedeno do hlavy, přičemž došlo k roztržení lebeční kosti. Pachatelé tedy útok směřovali převážně na oblast hlavy, kde se nachází životně důležitý orgán a jehož poranění může zapříčinit smrt a ve svém útoku pokračovali až do doby, než poškozený přestal jevit známky života. Soud došel k závěru, že jejich úmysl tak vzhledem k síle, použitému nástroji, délce útoku a oblasti, na kterou obvinění působili, vedl jednoznačně k usmrcení poškozeného.⁷⁰ Pro naplnění subjektivní stránky vraždy postačí i úmysl nepřímý, neboli eventuální (*dolus eventualis*). Tedy že za dostačující bude považováno pachatelovo srozumění s možným následkem smrti. Řešila se také otázka lhovosti k následku. Zajímavé v tomto případě je, že se neshodují názory v právní literatuře s postupy soudů v praxi. Literatura zastává názor, že lhovost

⁶⁵ Neposkytnutí pomoci dle ustanovení § 150 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1300 s.

⁶⁷ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/72, č. 62/1973 Sb.

⁶⁸ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8, 13 s.

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1935, sp. zn. Zm IV 258/35 – Vážný 5350/1935.

⁷⁰ Tamtéž.

nepostačuje k naplnění volní složky (srozumění). Soudy naopak z lhostejnosti nepřímý úmysl usmrtit dovozují.⁷¹

„Vzhledem k tomu, že míra úmyslného způsobení následku nemusí být u všech vražd stejná, sankcionuje trestní zákoník přísněji pachatele, který jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2).“⁷² Trestní zákoník na takovou situaci reflektuje zvýšenou trestní sazbou a to odnětím svobody v délce trvání od dvanácti do dvaceti let.

3. 2. 2. Vražda prostá

Jak již bylo řečeno, skutková podstata vraždy se vnitřně člení do tří odstavců dle svojí typové závažnosti. Úmysl pachatele sice ve všech případech směřuje k usmrcení, ale přesto je třeba přihlídnout k povaze pachatelova činu, kdy některé způsoby provedení, motiv, uvažování pachatele apod. jsou více zavrženíhodné, a proto také přísněji sankcionované. Vražda prostá se nachází v prvním odstavci a v podstatě navazuje na předchozí právní úpravu s tím, že horní hranice trestní sazby se zvyšuje z patnácti na osmnáct let.⁷³ „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*“⁷⁴ Vůči závažnějším typům vraždy a vůči zabití je vymezena negativně, tedy: „jde o úmyslné usmrcení jiného, které bylo spácháno bez rozmyslu nebo předchozího uvážení, při kterém však pachatel na druhé straně nejednal v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.“⁷⁵ Jedná se tedy o spontánní útok pachatele, nejčastěji jednajícího v afektu, či jiném náhlém hnutí mysli. Hovoříme tak o tzv. situačních vraždách, které absentují předchozí uvážení a rozmysl. Při právní kvalifikaci je třeba dát si velký pozor na to, zda už se nejedná

⁷¹ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, č. 41/1976 Sb.

⁷² KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8, 13 s.

⁷³ Podrobněji FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl Trestní zákoník.* Praha: Linde, 2010, ISBN 978-80-7201-808-6, 506 s.

⁷⁴ Ustanovení § 140 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné.* 1. vyd. Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-24-0, 476 s.

o trestný čin zabití dle § 141 odst. 1, jehož je afekt zákonným znakem, prostá vražda ho jako zákonný znak postrádá (jejím znakem je nedostatek rozmyslu.)⁷⁶

3. 2. 3. Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení

Typově závažnější, kvalifikovaný případ vraždy, který obsahuje rozmysl nebo předchozí uvážení, je obsažen ve druhém odstavci § 140. V historii byl prvek premeditace obsažen například v uherském zákoně z roku 1878, na nějž pak navázala slovenská úprava. V českém právu je tento znak naprostou novinkou, která se u nás prvně objevila v osnově z roku 2004. Premeditaci se hojně věnovala německá a francouzská literatura, a proto na ni někteří autoři často odkazují a nechávají se jí inspirovat.⁷⁷

Je možné aplikovat jej samostatně, neboť obsahuje i všechny základní znaky z předchozího odstavce. V rozmyslu a předchozím uvážení nelze spatřovat zvláštní druh úmyslu, nýbrž se jedná o větší míru či intenzitu úmyslu usmrtit jiného oproti úmyslu pachatele jednajícího dle prvního odstavce. Nejde tedy o spontánní reakci na danou situaci, ale o předem promyšlené, chladnokrevné jednání, často označované za úkladnou vraždu. Tato skutečnost vlastně poukazuje na to, v čem tkví vyšší nebezpečnost takového jednání. A sice v předchozím racionálním uvažováním nad spácháním vraždy, tedy dlouhodobější postoj pachatele k úmyslu porušit daný právem chráněný zájem, neúcta k životu druhých. Zákonodárce na takový způsob jednání reaguje zvýšenou trestní sankcí spočívající v odnětí svobody na dvanáct až dvacet let.⁷⁸

Abychom správně pochopili povahu této kvalifikované skutkové podstaty, je třeba si ujasnit, co přesně se skrývá pod rozmyslem a předchozím uvážením. V širším smyslu je lze zahrnout pod společný pojem premeditace, který lze vymezit negativně vůči afektu, a sice jako „uvážený myšlenkový proces

⁷⁶ Podrobněji HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: JELÍNEK, J. *O novém trestním zákoníku: Sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 75. ISBN 978-80-87212-21-9.

⁷⁷ Podrobněji HOŘÁK, J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 137 s.

⁷⁸ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9 1303 s. a HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 54 s.

pachatele, vědomá, psychická aktivita pachatele, při které se snaží vypořádat s různými možnostmi a variantami, jež vědomě porovnává a hodnotí z hlediska svého budoucího jednání, kdy podstatou a smyslem je volba mezi různými variantami a možnostmi spáchání trestného činu vraždy.⁷⁹ O závažnější formu vraždy jde tedy proto, že pachatel má k dispozici určitý časový úsek, ve kterém může zvážit své jednání, motiv, způsob spáchání a rovněž učinit rozhodnutí, že vraždu vůbec nespáchá, tedy uvážit varianty svého jednání a hodnocení jeho následků. K této problematice je ale nutné dodat, že v podstatě každé jednání, které je úmyslně zaviněné, nebo ještě obecněji řečeno každý náš projev vůle, v sobě zahrnuje alespoň nepatrnou úvahu. Třeba i ve zlomku vteřiny může nastat rozhodnutí jednat s jasným cílem. Premeditaci, jak o ní hovoříme ve vztahu k trestnímu právu, je tedy třeba považovat za určitý kvalifikovaný stupeň uvážení, který je tak odlišný od uvážení prostého, které je obsaženo v každém našem volním projevu.⁸⁰ Z důvodové zprávy k trestnímu zákoníku vyplývá, že z hlediska subjektivní stránky naplňuje takové kvalifikační znaky i jednání v úmyslu nepřímém. Postačuje tedy, že pachatel je srozuměn s tím, že svým zamýšleným činem může způsobit smrt.⁸¹

Dalo by se říci, že rozmysl a předchozí uvážení se od sebe navzájem odlišují formou či stupněm rozvahy. Samotný rozmysl, neboli také reflexe, představuje ono zvážení budoucího jednání, volbu prostředků a uvědomění si důsledků svého jednání ze strany pachatele. Chybí zde ale jakýsi vyšší stupeň racionální rozvahy nad činem a jeho naplánování, tím je právě charakteristické předchozí uvážení. Jedná-li pachatel po předchozím uvážení, pak je jeho čin promyšlen včetně místa a doby spáchání, použití zbraně apod. tak, aby měl co největší jistotu, že dojde k úspěšnému dokonání vraždy.⁸² Velmi zjednodušeně by se dalo říci, že se jedná o vraždu s přípravou. V závislosti na inteligenci je každý pachatel schopen vraždu naplánovat různě propracovaně, různě detailně, různě rafinovaně a ne každý je schopen zvážit všechny okolnosti a zvolit způsoby, které povedou k dokonání činu. Proto i primitivně připravený plán, který by k dokonání

⁷⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9 1304 s.

⁸⁰ Podrobněji HOŘÁK., J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 140-141 s.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁸² Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9 1305 s.

vraždy ani vést nemohl, ba ani nemohl dojít do stádia pokusu, bude kvalifikován dle § 140 odst. 2 TrZ, protože i příprava takového zločinu je trestná. Z uvedeného vyplývá, že jen samotná rozvaha, byť i chybná či nelogická, postačuje k naplnění znaků rozmyslu či předchozího uvážení.⁸³ Rozmysl může být i krátkodobého charakteru, a to v situaci, kdy je rozvaha učiněna jen chvílku před samotným jednáním. Oproti tomu předchozí uvážení v sobě vždy zahrnuje jistý časový odstup od pachatelova jednání, neboť je třeba určitého prostoru pro plánování. I přes časové hledisko se domnívám, že někdy může být mezi rozmyslem a předchozím uvážení tenká hranice, což zřejmě bylo i jedním z důvodů, na základě kterého zákonodárce takové okolnosti ustanovil do společného odstavce, se společnou trestní sankcí.

Zajímavým kvalifikačním problémem může být přítomnost jak rozmyslu, tak afektu, které se vzájemně vystřídají v průběhu páchaní trestného činu. Z důvodové zprávy vyplývá, že afekt a rozmysl nemohou existovat současně vedle sebe, mohou si však vzájemně konkurovat. Lze si představit situace, kdy pachatel svůj čin předem uváží a své jednání započne s rozmyslem, ale dokoná čin v afektu, nebo naopak, že jednání započne v afektu, ale během něj se uklidní a vraždu dokoná již uváženě. Úmysl usmrtit zůstává v obou situacích nedotčen, mění se ale racionalita pachatele nad jeho jednáním. V hodnocení takového jednání zastávám názor JUDr. Hořáka, inspirovaného německou naukou a judikaturou, a sice že je třeba jej právně kvalifikovat dle ustanovení § 140 odst. 2, vyskytne-li se rozmysl v pachatelově jednání kdykoliv během trestného děje (když vedl pachatele buď k započetí útoku nebo k jeho dokonání), neboť opustil-li pachatele afekt a on byl nadále schopen racionálně zvážit další postup a přesto trestný čin dokončil, je nutno jeho jednání považovat za nebezpečnější.⁸⁴ Pro správné a úplné pochopení je nutné zdůraznit ten fakt, že to musí být právě premeditace, která vyvolá rozhodnutí onen čin spáchat. Od výše uvedených situací je tak třeba odlišit takové, kdy mezi pachatelem a poškozeným dochází po delší dobu ke konfliktům, přičemž pachatel zvažuje možnost, že by svého protivníka usmrtil a ukončil by tak rozepře jednou provždy. K vraždě ale nakonec dojde při další konfliktní situaci, která má za následek náhlé hnutí myslí

⁸³ Podrobněji HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 55 s.

⁸⁴ Tamtéž, 57-58 s.

pachatele, který se tak celého jednání dopustí v afektu. Předchozí uvážení tedy nemělo kauzální význam, neboť rozhodnutí spáchat vraždu bylo vyvoláno afektem. V takovém případě se bude jednat o vraždu prostou dle ustanovení § 140 odst. 1, protože pachatelovo uvažování nad vraždou nedostalo definitivní podobu a nelze tak tvrdit, že by se bez stavu náhlého hnutí mysli k útoku odhodlal. Aby se jednalo o kvalifikovanou vraždu, musel by pachatel hádku záměrně vyvolat, aby se dostavil stav afektu, ve kterém pachatel ví, že je schopen přistoupit ke konání a účelně si tak dodal kuráže.⁸⁵

Abych byla ohledně charakteristiky premeditace pregnantní, je třeba uvést, že v oblasti trestního řízení rozmysl a předchozí uvážení samy o sobě jednoznačně nepresumují pachatelovu větší nebezpečnost a naopak jsou situace, kdy pachatelé s rozmyslem nejednají a přesto je jejich jednání nebezpečnější. „Znak premeditace nesplňuje svůj účel, neboť nevymezuje spolehlivě okruh pachatelů, jejichž míra zavinění je vyšší.“⁸⁶ Pro názornost uvedu dle JUDr. Hořáka dva případy, které prezentoval v jednom ze svých článků. Představme si tedy situaci, kdy se muž dlouhodobě stará o těžce nemocnou ženu, která trpí bolestmi a nechce již dále žít. Muž dlouhou dobu přemýšlí, jak by své ženě pomohl důstojně život ukončit, uvažuje nad vhodnými prostředky a zvažuje následky, až se nakonec rozhodne podat své ženě smrtící dávku léků. Pachatel naplňuje znaky premeditace, ale jeho jednání bylo motivováno lidsky pochopitelnou pohnutkou, která není dle mého názoru ani zavrženíhodná, ani nikterak nebezpečná. Už jen z tohoto důvodu bych viděla potřebu právní úpravy takové formy usmrcení. Soud má v současné době v takových případech k dispozici institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody, obsaženého v § 58 obecné části TrZ, jehož aplikace je fakultativní. Na straně druhé se vyskytují pachatelé, kteří jednájí naprosto bez rozmyslu, spontánně a velmi neuváženě, takoví, v nichž agresi vyvolá i nepatrný podnět a oni pak v afektu bezohledně vraždí. Nenaplňují tedy znak premeditace, jejich smýšlení a konání je však společensky velmi nebezpečné.⁸⁷

⁸⁵ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9 1306 – 1307 s. a HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 58-59 s.

⁸⁶ HOŘÁK, J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 175 s.

⁸⁷ Podrobněji HOŘÁK, J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 175 s. a HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 59 s.

Závěrem je třeba říci, že premeditace je záležitostí důkazní. Protože se jedná o vnitřní stránku trestného činu, jde o složitý proces sestávající se z nepřímých důkazů. Důležité jsou objektivní skutečnosti, tedy chování pachatele před, během a po spáchání svého činu. Samy o sobě však nejsou dostačující, proto se hodnotí i takové okolnosti, které premeditaci naopak vylučují. Jako příklad poslouží situace, kdy pachatel použil takovou zbraň, kterou nemohl očekávat, že na místě činu nalezne, třeba takovou, která patřila poškozenému. Předmětem dokazování a individuálního posouzení je i spolupachatelství a další formy účastenství. Premeditace je ryze osobního charakteru, a proto musí být zkoumána u každého účastníka speciálně, neužije se proto zásada akcesority účastenství. Může tedy nastat situace, kdy se hlavní pachatel dopustí vraždy kvalifikované a spolupachatel vraždy prosté a naopak.⁸⁸

3. 2. 4. Vražda spáchaná za okolností dle § 140 odst. 3

Poslední odstavec trestného činu vraždy stanovuje její nejzávažnější formu. Obsahuje výčet okolností podmiňujících užití vyšší trestní sazby, kterými se rozumí způsoby jednání a individuální předměty útoku představující nejzavrženíhodnější formu pachatelova počínání. Vztahuje se jak ke vraždě prosté, tak ke kvalifikované. Nutno dodat, že je-li přítomna okolnost uvedená v § 140 odst. 3 TrZ, bude její provedení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení sankcionováno stejně, jakoby pachatel jednal spontánně, v afektu.

Všechny okolnosti uvedené v § 140 odst. 3⁸⁹ bychom mohli rozčlenit do 4 kategorií, kdy by do první byla zařazena vražda s těžším následkem spáchaná dle písm. a) na dvou nebo více osobách, do kategorie chránící více ohrožené

⁸⁸ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 59 - 61 s.

⁸⁹ Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 a) na dvou nebo více osobách, b) na těhotné ženě, c) na dítěti mladším patnácti let, d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci, e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání, h) opětovně, i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

osoby pak náleží vražda těhotné ženy, dítěte mladšího 15 let⁹⁰, na úřední osobě, znalci, tlumočníkovi, svědkovi a další (písm. a) – g)). Do třetí kategorie spadají vraždy spáchané závažným způsobem, tedy opětovně nebo zvláště trýznivým způsobem (písm. h) a i)). Členění uzavírá vražda ze zvláště zavrženíhodných pohnutek dle písm. j).⁹¹ V porovnání s trestním zákonem z roku 1961 je novinkou vražda na svědkovi, znalci, tlumočníkovi a vražda na zdravotnickém pracovníkovi. Potřebu zařadit tyto okolnosti mezi kvalifikované, zdůraznil ve své publikaci Úmyslná usmrcení již Josef Zapletal a poté byla tato myšlenka vtělena do osnovy z roku 2004. Vzhledem k vyšší závažnosti takto spáchaných trestných činů vraždy, zpřísňuje trestní zákoník sankci, která za ně může být uložena, a sice trest odnětí svobody v délce trvání od patnácti do dvaceti let nebo alternativně umožňuje uložení výjimečného trestu dle § 55.⁹² Takový druh trestu smí být uložen jen pro trestné činy taxativně vyjmenované v ustanovení § 55 odst. 3 TrZ, mezi nimiž je právě i zvláště závažný zločin dle § 140 odst. 3.

Vraždu na dvou či více osobách chápeme tak, že musí být spáchána jedním skutkem. Právem chráněný zájem je v takovém případě porušen intenzivněji, než je tomu u vraždy jednoho člověka, ale neschází to nutně o větší nebezpečnosti pachatele, pokud nejde o pokračující trestnou činnost. Pakliže by byla spáchána dvěma a více skutky, posoudili bychom takový čin jako vraždu spáchanou opětovně, což už svědčí o vysokém stupni pachatelovy nebezpečnosti.⁹³ Vražda těhotné ženy má své oddělené ustanovení právě proto, že ji za dvě osoby považovat nelze. Jak už jsem uvedla v kapitole o trestněprávním počátku lidského života, plod je považován za živou bytost teprve od počátku porodu. Plod jako takový začíná být právem chráněnou hodnotou od počátku nidace, tedy uhnízdění v děloze, které začíná čtvrtým dnem ode dne oplodnění, a od toho okamžiku je

⁹⁰ Publikace Trestní právo hmotné prof. Jelínka uvádí v tomto bodu odlišný věk, a sice spáchá-li takový čin na dítěti mladším čtrnácti let. Lze tedy předpokládat, že kniha byla vydána v době, kdy trestní odpovědnost stanovená na 14 let byla součástí platného trestního zákoníku. Prezident Klaus ale v srpnu 2009 podepsal novelu, která trestní odpovědnost vrátila opět na 15 let a v takové podobě již zůstala.

⁹¹ Podrobněji JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-24-0, 481 - 482 s.

⁹² Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvláště závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

⁹³ Podrobněji ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 83 s.

žena považována za těhotnou.⁹⁴ Tato událost je pro klasifikaci dle § 140 odst. 3 písm. b) rozhodná. Co se týče subjektivní stránky, nemusí pachatel o těhotenství ženy vědět, postačí tedy nedbalostní zavinění, kdy pachatel o takové skutečnosti vědět měl a mohl. S takovou skutečností nemohu souhlasit v případě, že poškozená byla v raném stádiu těhotenství, s pachatelem se neznala, a tudíž zde ani nemohla být dána okolnost pro kterou by pachatel o těhotenství měl nebo mohl vědět.⁹⁵

Dále považuji za důležité pozastavit se u vraždy spáchané zvláště surovým nebo trýznivým způsobem. Je třeba vymezit, v jakých případech lze o takových vraždách hovořit. Jedná se o naprostou bezohlednost a brutalitu pachatele, která se vymyká z rámce, který je běžný pro trestné činy vraždy. Ovšem nalézt kritérium oddělující běžný způsob od zvláště surového není tak jednoduché. Rozsudek Nejvyššího soudu⁹⁶ ze dne 18. 11. 1991 ještě dodává, že tento způsob nemusí nutně vyvolávat u poškozeného vyšší trýzeň. Subjektivní prožívání útoku oběti má tedy význam pro zkoumání trýznivého charakteru pachatelova jednání. Rozsudek dále sděluje, že v podstatě každá vražda má určitý prvek surovosti, musí tedy jít o způsob běžnému se výrazně vymykající. Příznačné bývá užití více nástrojů a mechanismů. Většinou se jedná o vícečetná poranění devastujícího charakteru. Rozhodný je tedy způsob, jakým byla oběť usmrcena. Posmrtné zohavení či rozkouskování těla za účelem ukrytí mrtvého těla není považováno za zvláště surový způsob. Trýznivý způsob je provázen tělesnými a duševními útrapami, kdy pachatel usmrcuje oběť pomalu, různě bolestivými způsoby, utopením, řezáním, vystavení bolestem na hranici snesitelnosti.⁹⁷

Osnova z roku 2004 zakomponovala samostatně do třetího odstavce trestného činu vraždy situaci, kdy je vražda spáchána na objednávku. Autoři nového trestního zákoníku takovou možnost nepřevzali, a tak tzv. vraždu na objednávku, nebo se také často setkáváme s pojmem vražda podnikatelská,

⁹⁴ Podrobněji KÜHN, Z. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*, Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, 9 s.

⁹⁵ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1307 – 1308 s.

⁹⁶ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 1991 sp. zn. 7 To 62/91 č.1/1993 Sb.

⁹⁷ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1314 – 1315 s. a ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 84-86 s.

subsumujeme pod § 140 odst. 3 písm. j) jako vraždu za účelem získání majetkového prospěchu nebo také z jiné zavrženíhodné pohnutky. Obecně za jinou zavrženíhodnou pohnutku považujeme takovou, která je naprosto v rozporu s morálními zásadami, svědčí o bezcitnosti pachatele a jeho neúctě k lidskému životu. Pro představu se jedná o vraždu například z pomstychtivosti. Myslím, že bychom pod takové ustanovení mohli subsumovat právě vraždu spáchanou z důvodu odlišné sexuální orientace, kterou jsem zmiňovala ve druhé kapitole.⁹⁸

3. 2. 5. Příprava a pokus trestného činu vraždy

Někdy se navzdory pachatelovu úmyslu nepodaří trestný čin dokonat. Dokonání je tedy až posledním vývojovým stádiem trestného činu, kdy již takový čin naplňuje všechny znaky skutkové podstaty. Stádia trestného činu jsou jeho určité formy, kterými prochází. Z časového hlediska prochází od nejméně rozvinuté formy po tu nejrozvinutější, tedy od přípravy přes pokus až k dokonání trestného činu. Ne vždy ale trestný čin musí nutně projít všemi třemi stádii. Například v situaci, kdy pachatel v afektu popadne zbraň, ihned z ní vystřelí, zasáhne životně důležitý orgán poškozeného a ten na místě umírá. Jde o tak rychlý sled událostí, že rozdělení na vývojová stádia není prakticky možné. Výjimkou jsou rovněž tzv. předčasně dokonané trestné činy. Fakticky se nachází ve stádiu přípravy nebo pokusu, ale jejich nebezpečnost a škodlivost je tak vysoká, že je trestní zákon považuje již v této fázi za dokonané. Jako příklad lze uvést § 331 odst. 1⁹⁹, kde již k naplnění skutkové podstaty postačí pouhé přislíbení úplatku, nikoliv až jeho samotné přijetí.¹⁰⁰

Nejprve si tedy přiblížme první právně relevantní vývojové stádium, kterým je příprava. Tento institut byl zaveden do českého práva trestním zákonem z roku 1950, který uváděl trestnost přípravy, ale pouze u konkrétních trestných činů. Obecnou formu trestnosti pak zavedl trestní zákon z roku 1961. Možnost trestního

⁹⁸ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1316 s.

⁹⁹ Kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráváním věci obecného zájmu pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, nebo kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta nebo zákazem činnosti.

¹⁰⁰ Podrobněji KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3, 280-281 s. a JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-24-0, 267 - 268 s.

postihu přípravy existuje proto, aby orgány činné v trestní řízení jen nečině nepřihlížely přípravě trestného činu, ale aby mohly zákonem stanoveným způsobem zakročit dříve, než by se pachatelé pokusili takový čin dokonat.

Obecnou trestnost přípravy zakotvuje § 20¹⁰¹ TrZ, když stanoví, že příprava je trestná jen v případě zvlášť závažného zločinu. A protože vražda zvlášť závažným zločinem je, tak se její příprava trestá. Každá skutková podstata takového zločinu ve zvláštní části pak tuto skutečnost přímo stanovuje v jednom ze svých odstavců, obvykle posledním.¹⁰² Ustanovení § 20 odst. 1 pak dále uvádí demonstrativní výčet způsobů přípravy. Výčet je neuzavřený, ale logicky nebude trestná taková forma přípravy, která by se nerovnila zákonem vyčteným způsobům. Všeobecně je třeba přihlížet k tomu, do jaké míry se pachatel přiblížil k pokusu neb dokonání takového činu. „Konečně bude rozhodné, jakou závažnost měla příprava jako článek v trestném podniku, jak byla v tomto rámci obtížná, jak byla zorganizována, kolik osob na ní bylo zúčastněno, jak pevné rozhodnutí pachatele z toho vyplývá též v souvislosti s jeho pohnutkou a jak účinné prostředky volil k uskutečnění.“¹⁰³ Z uvedeného vyplývá, že posouzení trestnosti přípravy je otázkou míry její nebezpečnosti a je tedy třeba uplatňovat zásadu subsidiarity trestní represe. Z hlediska subjektivní stránky je příprava považována za úmyslné jednání směřující k individuálně určitému trestnému činu. V úvahu přichází rovněž úmysl nepřímý.¹⁰⁴

Z předchozího výkladu o jednotlivých formách vraždy plyne, že u vraždy prosté, ani u vraždy s rozmyslem, se s přípravou nesetkáme. Přípravné jednání je typické pro kvalifikovanou vraždu po předchozím uvážení. Jak jsem již uvedla, právě pro předchozí uvážení je charakteristické plánování trestného děje, tedy jeho příprava. Trestnost přípravy se posuzuje tak, jakoby taková vražda byla

¹⁰¹ Jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu (§ 14 odst. 3), zejména v jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, sročení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu.

¹⁰² Viz ustanovení § 140 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 344 s.

¹⁰⁴ Podrobněji SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 342-344 s. a KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3, 282-283 s.

dokonána, neboť pachatelova nebezpečnost je zřejmá. O jeho chladnokrevnosti svědčí fakt, že se systematicky připravuje na to, aby s co největší jistotou došlo k usmrcení člověka, proto je potřeba už v takové fázi jednání postihovat. Někdy by se ale mohlo zdát, že je shodná trestní sazba pro přípravu jako pro dokonáný trestný čin nepřiměřená, a proto bývá žádoucí užít institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody na základě § 56 odst. 5.¹⁰⁵

Druhým vývojovým stádiem, který je k dokonání trestného činu blíže nežli příprava, je pokus. Domnívám se, že k jeho vymezení bude nejlepší užít legální definici, a sice že pokusem je „jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat.“¹⁰⁶ Dále pak zákon dodává, že jednání je pokusem trestného činu, pakliže nedošlo k jeho dokonání. Na rozdíl od přípravy se už jedná o přímé směřování k naplnění všech znaků skutkové podstaty, především pak ke způsobení následku (v tomto případě smrti). O případu rozlišení pokusu a přípravy pojednává rozhodnutí Nejvyššího soudu. Na případu muže, jenž se rozhodl usmrtit milence své ženy, demonstruje fázi přípravy a moment, kdy se již jedná o pokus. Pachatel si ve svém domě vzal pistoli, jedním zásobníkem ji nabil a druhý si dal do kapsy. Takto nabitou pistoli si schoval do své bundy a odešel do domu milence své manželky. Jakmile byl pachatel na místě, vytáhl z bundy pistoli a namířil na poškozeného, který využil krátké odmlky před výstřelem a útoku se mu na poslední chvíli podařilo zabránit. Soud tedy judikoval, že nabití zbraně, její vzetí do kapsy a odchod do obydlí poškozeného, je přípravou trestného činu vraždy. V souhrnu se tedy jedná o veškeré jednání pachatele o úmysl spáchat takový čin až po jeho odchod za poškozeným. Následné jednání pachatele, tedy vyndání odjištění a namíření na poškozeného, již bude považováno za pokus, neboť takové jednání již začalo směřovat k dokonání vraždy, k čemuž nedošlo jen díky včasnému zákroku poškozeného.¹⁰⁷ Stejně jako tomu bylo u přípravy, tak i v případě pokusu se musí jednat o společensky nebezpečné jednání, které je páchané úmyslně. Intenzitu škodlivosti je třeba posuzovat nejen z hlediska toho, do jaké míry se pokus

¹⁰⁵ Soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též tehdy, jestliže odsuzuje pachatele za přípravu k trestnému činu nebo za pokus trestného činu nebo za pomoc k trestnému činu a má vzhledem k povaze a závažnosti přípravy nebo pokusu nebo pomoci za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody tímto zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání.

¹⁰⁶ Ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 1983, sp. zn. Tov 13/83, č. 4/1987 Sb.

přiblížil dokonání, ale třeba zkoumat i důvody, proč k dokonání nedošlo. Z hlediska trestní sankce se na pokus, stejně jako na přípravu, aplikuje trest stanovený pro dokonanou vraždu s přihlédnutím k možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody.

Právní teorie rozděluje pokus do několika párových kategorií. První z nich je pokus ukončený a neukončený. O ukončeném pokusu hovoříme v situaci, „jestliže pachatel vykonal vše, co pokládá za nezbytné pro dokonání trestného činu“¹⁰⁸ a dalo by se říci, že pak v podstatě už jen vyčkává, až nastane zamýšlený následek (například až začne působit jed, který poškozenému podal). Pakliže nebude tato okolnost naplněna, jedná se o pokus neukončený, tedy takový, kdy pachatelovo jednání ještě není schopno způsobit následek a je tedy zapotřebí vynaložení dalšího pachatelova úsilí. Z uvedeného tak vyplývá, že ukončený pokus je blíže dokonání, a proto také více nebezpečný. Další kategorií pokusu je dvojice pokusu kvalifikovaného a nekvalifikovaného. Kvalifikovaný pokus působí na první pohled jako jednočinný souběh s dalším trestným činem. Uveďme si tedy příklad vztahující se k vraždě. Představme si situaci, kdy pachatel zamýšlí poškozeného usmrtit, ale jeho jednání zůstane ve stádiu pokusu. Následkem takového jednání bude poškození důležitého orgánu, což by samo o sobě naplňovalo znaky dokonání trestného činu těžkého ublížení na zdraví. Podstatný je však pachatelův úmysl, který směřoval k dokonání vraždy, nikoliv těžkého ublížení na zdraví. Právně kvalifikován bude takový případ jako § 21 odst. 1 k § 140 odst. 1 nebo 2. Škodlivější úmysl pachatele spáchat trestný čin vraždy tedy konzumuje dokonání trestný čin těžkého ublížení na zdraví. Konečně poslední kategorii můžeme spatřovat v diferenciaci pokusu způsobilého a nezpůsobilého. Může dojít k situaci, kdy pachatel bude jednat v neshodě mezi svým věděním a skutečností. Pachatel se mylně domnívá, že naplňuje znaky určité skutkové podstaty, ale ve skutečnosti chybí některý ze znaků. Takto mýlit se může v předmětu útoku, subjektu a užitých prostředcích. Pachatel se tedy pokusí usmrtit člověka, který už není živý, zastřelit jiného zbraní, která je atrapou nebo nakazit jiné pohlavní nemocí, když se domnívá, že nějakou trpí. Takové jednání bude právně kvalifikováno jako pokus zamýšleného trestného činu.¹⁰⁹

¹⁰⁸ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1.vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 347 s.

¹⁰⁹ Podrobněji SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1.vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9,

Za důležité považují objasnit situaci, která by mohla způsobit kvalifikační problém. A sice existuje-li úmysl pachatele spáchat trestný čin vraždy dle § 140 odst. 1 nebo 2, 3 písm. a), tedy na dvou a více osobách, ale usmrtit se mu podaří jen jednu z nich a druhá, u níž se pachatel rovněž domníval, že ji zavraždil, díky lékařskému zásahu přežije. Z hlediska ustanovení § 140 odst. 1 nebo 2 byl trestný čin dokonán, ale protože úmysl pachatele směřoval k naplnění závažnější formy vraždy, Nejvyšší soud judikoval¹¹⁰, že se v takovém případě pachatel dopustí pokusu vraždy dle § 21 odst. 1 k § 140 odst. 1 nebo 2, 3 písm. a). Pakliže by terčem pachatelova útoku bylo osob více (tři a víc) a usmrceny by byly osoby dvě, následovalo by právní posouzení jako trestný čin vraždy dle § 140 odst. 1 nebo 2, 3 dílem, dokonáný, dílem nedokonáný ve stádiu pokusu dle § 21 odst. 1.

Pro úplnost v krátkosti zmíním obecně možnost zániku trestní odpovědnosti jak u přípravy, tak u pokusu. V první řadě se vedle dobrovolného upuštění od dokonání vyžaduje ještě variabilní splnění dvou podmínek. Takových, kdy pachatel odstraní nebezpečí, které právem chráněnému zájmu vzniklo, anebo učiní o přípravě nebo pokusu oznámení příslušnému orgánu, pokud stále ještě lze nebezpečí odstranit.¹¹¹ Aby nedošlo k záměně pojmu dobrovolného upuštění, judikoval Nejvyšší soud požadavek aktivního jednání pachatele a změnu jeho vnitřního postoje k zamýšlenému následku¹¹² a o dva roky později ještě z hlediska přípravy stanovil, že se nejedná o dobrovolné upuštění od dokonání v případě, že pachatel svůj úmysl pouze odložil na pozdější dobu.¹¹³

344-356 s. a KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Obecná část*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3, 284-290 s.

¹¹⁰ Viz Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn. 4 To 57/99, č. 27/2000 Sb.

¹¹¹ Ustanovení § 20 odst. 3 písm. a), b), § 21 odst. 3 písm. a), b) zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1607/2005, č. 7/2007 Sb.

¹¹³ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, č. 54/2009 Sb.

3. 2. 6. Soudně – lékařské hledisko vražd

Závěrem považuji za důležité poukázat na význam oboru soudního lékařství, který je těsně spjatý s trestním právem. Jsou to právě oni lékaři, kteří na základě prohlídky mrtvého na místě činu stanoví, zda se vůbec jedná o trestný čin vraždy. „Zranění často již svým charakterem, umístěním a rozsahem svědčí pro to, že muselo být způsobeno druhou osobou. Pro vraždu svědčí, když zranění jsou na místech, kde si je poškozený nemohl způsobit sám, např. tam, kam by si nedosáhl, nebo jedná-li se o střelná poranění z větší nebo velké vzdálenosti. Podezřelé jsou dále známky násilí na krku, v okolí nosu a úst nebo v ústní předsíni a ústní dutině. Pachatel obvykle vede bodný nástroj nebo střílí přes oděv. Při podezření na otravu jedem obvykle volí jed, který je bez chuti, bez zápachu a způsobilý usmrtit v malých dávkách.“¹¹⁴ Již tyto závěry mohou sloužit jako cenné vodítko pro orgány činné v trestním řízení. Konkrétní poznatky pak přináší soudní pitva, která přesně určí, jakým způsobem a jakými nástroji byla vražda spáchána. Na základě umístění smrtících ran dokážou lékaři přiblížit průběh trestného děje, nastínit charakter pachatele (surovost, plánovanost, síla apod.). Odhalí, která poranění byla způsobena zaživa a která post mortem, jak dlouho byla napadená oběť při vědomí a tím například určit, zda byla vražda spáchána trýznivým nebo zvlášť surovým způsobem. Úkolem soudního lékaře také bývá zodpovědět otázku, zda útok a způsobená poranění byla způsobilá přivodit smrt nebo zda pachatel zamýšlel způsobit těžké ublížení na zdraví a teprve následkem chorobných změn poškozeného, léků, které užíval, vlivem alkoholu, drog nebo jiných omamných látek v kombinaci se způsobeným poraněním, nastala smrt. Takové zjištění je tedy stěžejní pro objektivní stránku trestného činu. Lékař je tedy schopen určit, zda existuje kauzální nexus mezi pachatelovým jednáním a následkem a do jaké míry. Předběžně odpovídá na otázku, zda byly naplněny všechny obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy. Konečné oprávnění k tomuto náleží soudu. Bezpečné zjištění příčinné souvislosti je jedním z předpokladů trestní odpovědnosti. Součástí pitvy pak bývá i odběr biologického materiálu pro chemicko – toxikologické vyšetření. Ne vždy je ale možné příčinnou souvislost jednoznačně určit. V takovém případě lékař sděluje, s jakou pravděpodobností se o smrt zapříčinilo jednání pachatele, jak velká by byla pravděpodobnost, že by

¹¹⁴ ŠTEFAN, J., HLADÍK, J. a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3594-8, 178 s.

poškozený přežil při včasném lékařském zásahu a že by pachatelovo jednání mohlo vést k takovému druhu poranění.¹¹⁵ V trestním řízení pak bude záležet na tom, jakým způsobem budou strany takové závěry interpretovat a jaký úsudek si vytvoří trestní senát.

3. 3. Zabití

V této podkapitole budu pojednávat o další z forem úmyslného usmrcení v platném českém právu, kterou je „nejmladší“ trestný čin proti životu, zabití. Nejprve tedy objasním skutkovou podstatu zabití a asi nejzajímavějším bodem budou jednotlivé příklady a komparace s trestným činem vraždy.

3. 3. 1. Charakteristika a skutková podstata zabití

Zabití je privilegovanou skutkovou podstatou, což znamená, že skutek v ní obsažen je postihován mírněji, než v základní skutkové podstatě a to proto, že byl spáchán za pro společnost méně škodlivých a nebezpečných okolností trestním zákoníkem předvídaných. Přestože se pachatel dopustí úmyslného usmrcení, není označován jako vrah, protože takový čin spáchal za nějakých mimořádných okolností. Zabití se tedy dopustí ten, kdo „jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.“¹¹⁶ Jednotlivé privilegované okolnosti můžeme rozdělit do dvou kategorií, z nichž jedna obsahuje usmrcení v silném rozrušení, tedy tzv. afektdelikty a druhá pak zahrnuje jednání vyvolané předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, nazývané jako provokace. Jednotlivá jednání podrobněji rozeberu níže. Trestní zákoník sankcionuje takový případ trestem odnětí svobody ve výši tří až deseti let. Dolní hranice trestní sazby je tedy oproti vraždě výrazně snížena. Důvodová zpráva uvádí, že bylo užito podobného trestu jako v případě vraždy novorozeného dítěte matkou, neboť se jedná rovněž o privilegovanou skutkovou podstatu. Ráda bych

¹¹⁵ Podrobněji ŠTEFAN, J., HLADÍK, J. a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3594-8, 164 – 165, 177 - 178 s. a KVAPILOVÁ, H., DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7380-059-8, 35-36 s.

¹¹⁶ Ustanovení § 141 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ještě dodala, že naši zákonodárci se nechali inspirovat zahraničními právními úpravami, kde se s takovou formou usmrcení setkáme častěji. V důvodové zprávě autoři uvádí inspiraci právem švýcarským, rakouským nebo polským. „Dosavadní řešení, při kterém byly tyto případy postihovány jako trestný čin vraždy, vždy neodráží míru nebezpečnosti pachatele či morální zavrženíhodnosti jeho jednání, ale blíží se odpovědnosti za jeho výsledek, tzn. za smrt člověka. Pachatelé tzv. situačních vražd, jež jsou mnohdy dílem tragického okamžiku, museli do přijetí nového trestního zákoníku počítat s trestem podstatně tvrdším, než např. bezohlední pachatelé trestných činů vydírání, útisku, pohlavního zneužívání, týrání svěřené osoby, kuplířství či obchodování s lidmi.“¹¹⁷ Myslím, že z uvedeného jasně vyplývá, že z hlediska spravedlivého postihu různě nebezpečných pachatelů byla taková právní úprava již velmi žádoucí. V českém právu na potřebu takové úpravy nereagoval zatím žádný kodex. Zde bych jen zmínila úřednickou osnovu z roku 1937, která zabití pojala tak, jak ho známe dnes. Je zajímavé, že se po dlouhá léta tato myšlenka už jinde neobjevila. Přitom na potřebu diferenciovanější skutkové podstaty vraždy upozornil už v 80. letech minulého století ve svém díle Josef Zapletal, kdy rozebíral myšlenku o trestání méně nebezpečného pachatele. Pamatoval na životní situace a osudy, které mohou předcházet pachatelovo jednáním. Poukázal tak na viktimologické zavinění, kdy chování oběti zabití vykazuje znaky provokace a rovněž se zamýšlel nad jednáním v silném rozrušení.¹¹⁸

Nyní se jen stručně vyjádřím ke skutkové podstatě zabití, neboť disponuje obdobnými typovými znaky jako vražda, s tím, že musí být přítomny uvedené mimořádné okolnosti. Objektem zabití, stejně jako dalších usmrcení, je lidský život. Ohledně problematiky trestněprávní ochrany lidského života bych v této souvislosti odkázala na kapitolu 3. 1, kde o této bylo podrobněji pojednáno. Stejně jako u trestného činu vraždy, tak i u zabití nejsou rozhodující užití prostředky a způsob spáchání. Objektivní stránka je charakterizována usmrcením jiného člověka, avšak na rozdíl od vraždy k němu musí dojít za okolností uvedených v § 141 odst. 1 TrZ. Zajímavou skutečností je, že i zabití může být způsobeno nejen konáním, ale i opomenutím. Takové opomenutí může spočívat například v jednání

¹¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1325 s.

¹¹⁸ Podrobněji ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie*. Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980, 93 s.

zoufalého otce, který je již na pokraji svých sil při léčbě svého těžce nemocného dítěte, o které je povinen pečovat, a opustí jej. Pachatel je tedy srozuměn s tím, že nepodáním stravy a léků uspíší jeho už tak nevyhnutelnou smrt. Subjekt trestného činu zabití se shoduje se subjektem vraždy. Pachatelem tedy může být kdokoliv. Z hlediska subjektivní stránky připadá logicky v úvahu pouze úmysl, s tím, že v případě zabití musí být přítomny zmíněné mimořádné okolnosti týkající se nějakého duševního prožitku.¹¹⁹

Trestný čin zabití obsahuje ve svém druhém odstavci rovněž okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. Na rozdíl od vraždy je ale výčet těchto okolností výrazně stručnější. Trest odnětí svobody na pět až patnáct let tedy hrozí pachateli zabití, který spáchá čin v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, nebo na dítěti mladším patnácti let.¹²⁰ Na absenci dalších okolností, jako například spáchání zabití opětovně, surovým nebo trýznivým způsobem a podobně, odpovídá dle mého názoru důvodová zpráva jen částečně, když uvádí, že byly vybrány okolnosti, u kterých je předpoklad, že se budou v praxi vyskytovat. Nicméně se domnívám, že jejich objevení se není zcela vyloučeno. Pravděpodobně byl tedy zákonodárce srozuměn s tím, že bude v ostatních případech postačovat aplikace přitěžujících okolností na základě ustanovení § 42 TrZ. Chápu a souhlasím s vynecháním prvku premeditace, který si lze snadno představit u zabití spáchaného po předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného. Zpřísněním trestní sazby by poté privilegovanost zabití ztratila svůj význam.

3. 3. 2. Afektdelikt

V následujících dvou podkapitolách se budu věnovat charakteristice jednotlivých mimořádných okolností, které pokud nastanou, lze hovořit o zabití. První kategorie je označována nadřazeným pojmem jako afektdelikt. „Tento

¹¹⁹ Podrobněji KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8, 17 s.

¹²⁰ Ustanovení § 141 odst 1, 2 písm a), b), c) zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

pojem lze chápat v nejširším smyslu jako trestný čin spáchaný pod vlivem silných emocí, kdy emoční vzrušení předchází racionální rozvaze. Poněkud úže jej lze vztáhnout na situačně podmíněné skutky spáchané v silném rozrušení, představující spontánní reakci pachatele na mimořádné zátěžové životní okamžiky. Charakteristický je pro ně blízký vztah či alespoň vzájemná známost pachatele a oběti, která se na vzniku predeliktní situace sama podílela. Mnohdy je takový zločin vyvrcholením celé historie vzájemných konfliktů.¹²¹ V podstatě se jedná o silnou emocionální reakci, která výrazně ovlivňuje jednání, vědomí a hlavně zábrany. Jde tedy o jednání se značně deformovaným hodnotovým žebříčkem. Považuji za důležité podotknout, že na takové jednání není možné aplikovat ustanovení o nepřičetnosti dle § 26 TrZ nebo zmenšenou přičetnost dle § 27 TrZ, neboť nevykazuje její znaky. Nehovoříme tedy o duševní poruše. „Silný afekt pachatele by měl být důsledkem situace podle obecných měřítek vysoce zátěžové, zcela zjevně obzvláště sociálně a psychicky náročné či vyhrocené.“¹²² Úmyslné usmrcení nebude kvalifikováno jako zabití v případě, kdy by emocionální situace byla vyvolána vlastním protiprávním jednáním. Tak tedy zabitím nebude například zastřelení policisty lupičem, který tak učinil v silném rozrušení při dopadení na místě činu. Nejvyšší soud k této problematice uvedl, že o zabití v důsledku silného rozrušení se nebude jednat tehdy, pokud bylo takové rozrušení vyvoláno vlastním pachatelovým hněvem a vztekem ve spojení s požitými alkoholovými nápoji.¹²³

Takové silné rozrušení má svůj původ ve strachu, zmatku nebo úleku. Pod spácháním zabití ze strachu se rozumí skutek, který pachatel spáchal z důvodu obavy o svůj život nebo život blízkých osob nebo ze způsobení těžké újmy na zdraví. „Specifikem české úpravy je rovněž skutečnost, že zavrženíhodné jednání pachatele nemusí směřovat výhradně proti samotnému pachateli zabití, ani jeho blízkým osobám. Lze je tedy vztáhnout např. i na pachatele, který usmrtí neznámého člověka týrajícího v jeho přítomnosti dítě (ženu, starce, bezdomovce či jinou obzvláště zranitelnou osobu) a překročí přitom meze nutné obrany (exces z pomoci v nutné obraně).“¹²⁴ Společný je ovšem fakt, že se pachatel musí poškozeného obávat jako útočníka. Myslím, že v těchto případech se vstupuje na

¹²¹ HOŘÁK, J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 15-16 s.

¹²² HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 63 s.

¹²³ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010.

¹²⁴ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 64 s.

tenký led z toho důvodu, že jednání pachatele již může mít znaky nutné obrany. Je tedy na soudu, jak se vypořádá se skutkovým dějem. V případě zabití totiž musí být prokázán úmysl usmrtit, byť eventuální. V jiném případě, kdy pachatel nepovažuje poškozeného za útočníka, se zase jednání pachatele může podobat krajní nouzi. Jde například o situaci nastalou za přírodní katastrofy, kdy pachatel ze strachu o své přežití usmrtí jiného. Zabití spáchané z úleku nebo zmatku komentář ani důvodová zpráva nijak blíže nespecifikují, uvádí jen, že se jedná o emotivní reakce na vnější podnět. Odpověď na to, jak takový skutek vypadá, bychom mohli nalézt v díle JUDr. Hořáka, který uvádí, že „zákonodárce zde má na mysli úmyslná usmrcení spáchaná ve formě tzv. zkratkovité reakce, tedy jednání ukvapeného, zbrklého, kdy pachatel spontánně reaguje na nenadálý ohrožující podnět či se snaží uniknout z momentální nesnesitelné situace. Pachatel je v okamžitém úleku či zmatku motivován toliko k odstranění či zneškodnění zdroje ohrožení, bez konkrétnější představy o ohrožení života jiného člověka.“¹²⁵ Jiné omluvitelné hnutí myslí zákon nijak nespecifikuje. Komentář k tomuto uvádí příklady jednání ze soucitu, žalu nebo smutku. JUDr. Hořák dodává, že může jít i o somatické změny duševního stavu, které jsou způsobeny vyčerpáním, vyhladověním nebo silnou bolestí.¹²⁶ Myslím, že by se taková jednání mohla podřadit pod jednotný pojem činů ze zoufalství.

3. 3. 3. Viktimologické zavinění

Nyní podrobněji rozeberu druhou kategorii mimořádných okolností, za kterých je spáchán trestný čin zabití, a sice po předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného. Laicky řečeno tedy sám poškozený, oběť zabití, zapříčiní svým chováním rozhodnutí pachatele jej usmrtit. Jedná se o provokaci ze strany oběti, jež je důvodem pachatelova činu. Pochopitelně ale ne každé jednání, které se pachateli nezamlouvá, může být považováno za zavrženíhodné. Proto se nyní pokusit co nejpřesněji vymezit, co se skrývá pod pojmem „předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného.“ Především musí být morálně zavrženíhodné obecně, nesmí tedy jít o pachatelovy subjektivní pocity, nýbrž takové jednání

¹²⁵ HOŘÁK., J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 207 s.

¹²⁶ Podrobněji HOŘÁK., J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4, 206-207 s., HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 63 s. a ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1327-1328 s.

musí odsuzovat většina společnosti. Jedná se o takové chování, které „svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti.“¹²⁷ JUDr. Hořák ve svém článku takové jednání definuje jako „vědomé a úmyslné chování poškozeného, které je z hlediska etických měřítek společnosti mimořádně zlé, zraňující a pro druhé ponižující či působící anebo hrozící způsobit závažnou újmu na právech fyzických osob.“¹²⁸ Velmi často, což si ostatně myslím, že byl i prvotní zákonodárcův záměr, se bude jednat o případy domácího násilí a sexuálního zneužívání. Půjde o fyzické útoky, ponižování lidské důstojnosti, šikanózní jednání a další formy tyranie, vydírání a psychického teroru. Může se jednat rovněž o jednorázový útok poškozeného, který má charakter zavrženíhodného jednání. Nutno dodat, že takto popsané jednání je dostačující skutečností, na základě které lze skutek subsumovat pod trestný čin zabití. Nemusí zde být kumulativně dána podmínka silného rozrušení. Zákon zde předpokládá i jednání s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Logicky i bude v takových případech velmi časté. Jak už jsem uvedla výše, na rozdíl od vraždy zde není premeditativní prvek důvodem pro vyšší trestní sazbu, aby byla zachována privilegovanost a zabití v tomto smyslu neztratilo své opodstatnění.

JUDr. Hořák ve svém článku dále tvrdí, že lze uvažovat i o tom, že za zavrženíhodné jednání bude považováno i šíření pomluvy či jiné útoky na osobní čest nebo zveřejnění intimního videa na internetu, s čímž si dovolím zásadně nesouhlasit. Ráda bych v této souvislosti uvedla, že dle mého názoru šíření pomluvy (byť naplňující skutkovou podstatu § 184 TrZ) nebo zveřejnění soukromého intimního foto nebo video záznamu na internetu nedosahuje takové intenzity, aby mohlo být pokládáno za tak zavrženíhodné, že by pachatelovo jednání zasloužilo privilegovanou kvalifikaci. Zavrženíhodné jednání má být dle mého názoru takové, kdy poškozený zasahuje do fyzické integrity pachatele, jeho sexuální oblasti, kdy pachatele podrobuje psychickému teroru, kdy poškozený zapříčiní smrt blízké osoby pachatele, kdy usmrtí zvíře, na který byl pachatel silně citově fixován a podobně. Případ, který uvedl JUDr. Hořák, by u běžného člověka neměl vyvolat úmysl jiného usmrtit, a tudíž být pokládán za privilegovaný případ.

¹²⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1328 s.

¹²⁸ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, 64 s.

Lze tak odkázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu¹²⁹ ze dne 25. 8. 2010, který říká, že jednání pachatele musí být mimořádně zlé a zraňující.

3. 3. 4. Případ střelce z výkupny druhotných surovin

Na závěr bych se ráda pozastavila u zmíněného judikátu 7 Tdo 793/2010, neboť se jedná o značně rozporuplný a mediálně velmi sledovaný případ, který prošel neuvěřitelným vývojem právních kvalifikací, až byl posléze zakončen prezidentskou milostí. Nejdříve tedy stručně uvedu do skutkového děje. Dne 12. 3. 2009, v brzkých ranních hodinách, byl provozovatel výkupny druhotných surovin, pan K. B., upozorněn poplašným zařízením, že se v jeho objektu vyskytují nežádoucí osoby. Když dorazil na místo, shledal, že před budovou stojí cizí automobil, který se právě začal rozjíždět a pan K. B. svou legálně drženou brokovnicí dvakrát na ujíždějící vozidlo vystřelil. První ranou byl zasažen řidič do levého stehna, následkem čehož utrpěl lehká zranění. Druhý výstřel zasáhl spolujezdkyni V. H. do hlavy, který ženě způsobil vážné poranění pravého oka, které muselo být následně chirurgicky odstraněno. Na jejich vozidle byla způsobena celková škoda ve výši 30 031 Kč.

Případ se dostal v první instanci nejprve ke Krajskému soudu v Brně, který pana K. B. uznal „vinným pokusem trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 a § 219 odst. 1 tr. zák. a trestným činem poškození cizí věci podle § 257 odst. 1 tr. zák. Připomeňme si, že v té době byl ještě účinný zákon č. 140/1961 Sb. Za tyto trestné činy byl odsouzen podle § 35 odst. 1 a § 219 odst. 1 tr. zák. a za použití § 40 odst. 1 tr. zák. k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 6 let.“¹³⁰ Rovněž mu byl uložen trest propadnutí věci (užité brokovnice) i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu držení, nošení a užívání střelné zbraně na dobu 5 let. Odvolání poté putovalo k Vrchnímu soudu v Olomouci, který již vynesl rozsudek za účinnosti nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., tedy dne 22. 2. 2010. Vrchní soud zrušil napadený rozsudek Krajského soudu v Brně a sám ve věci rozhodl. Případ celý překvalifikoval na základě příznivějšího ustanovení pozdějšího zákona a obviněného K. B. uznal vinným zločinem pokusu zabití dle §

¹²⁹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, č. 14/2011 Sb.

¹³⁰ Tamtéž.

21 odst. 1 k § 141 odst. 1, 2 písm. a) a rovněž přečinem poškození cizí věci. Obviněnému byl na základě nové právní kvalifikace uložen trest odnětí svobody v délce trvání pěti let s podmíněčným odkladem. Všimněme si, že soud zvolil trestní sazbu přímo na její zákonem stanovené dolní hranici. Svůj výrok odůvodnil Vrchní soud v Olomouci tím, že provozovna byla vykradena již čtyřikrát před inkriminovaným dnem, a tak obviněný jednal v silném rozrušení pod vědomím předešlých krádeží. Nejvyšší státní zástupkyně takové překvalifikování napadla v dovolání v neprospěch obviněného s tím, že se domnívá, že v žádném případě nejde o silné rozrušení z omluvitelných pohnutek. Obviněný podal rovněž dovolání, ve kterém se domáhal zrušení takového rozsudku, neboť jeho úmyslem nebylo zabítí poškozených, ale pouhé zabránění jejich úniku s ukradeným materiálem. Žádal tedy, aby jeho skutek byl subsumován pod nedbalostní trestný čin. Nejvyšší soud potvrdil oprávněnost dovolání nejvyšší státní zástupkyně a ztotožnil se s její argumentací. Přesné znění jeho právního názoru na danou problematiku je tedy následující: „Strach, úlek nebo zmatek pachatele se podřazují pod obecný pojem tzv. omluvitelných hnutí mysli, která pocházejí z polehčujících a pochopitelných duševních stavů pachatele. Tato omluvitelná hnutí mysli mohou navazovat jen na podněty mimořádné intenzity a závažnosti, protože musí vyvolat silné rozrušení pachatele (např. u strachu půjde o vystupňovanou obavu o život vlastní nebo o život blízkých osob, popřípadě o jinou vážnou újmu na zdraví). Nejedná se o pouhé silnější emoce, ale o emotivní prožitky vystupňované, které sice nutně neovlivňují přičetnost, ale vedou ke značnému zúžení vědomí pachatele a k oslabení jeho zábran. K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele trestného činu zabítí ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku, tedy musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat. Takovým podnětem pak zásadně nebude krádež majetku pachatele, byť k ní v minulosti mohlo dojít již vícekrát, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se dopouštěl předchozích krádeží.“¹³¹ Nejvyšší soud považoval rovněž za podstatnou skutečnost, že obviněný jednal za situace, kdy nebyl ohrožen jeho život nebo zdraví, ale pouze jeho majetek. Pakliže bychom mohli uvažovat nikoliv nad silným rozrušením, ale nad jednáním po předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, nutno odkázat na komentář, který uvádí, že v případě útoků proti majetku lze za zavrženíhodné považovat jen takové jednání, které závažně ohrožuje existenci pachatele (jako příklad uvádí zdemolování obydlí, ožebračení,

¹³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, č. 14/2011 Sb.

ztráta domova apod.) nebo zabití či utýrání hospodářských nebo domácích zvířat, k nimž měl pachatel citový vztah, což už jsem uvedla ve svém vlastním výčtu výše.¹³² Ztotožňuji se tedy s výroky Nejvyššího soudu, když si rovněž myslím, že pachatel nejednal v silném rozrušení, ani po předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného. Nicméně na trestní justici nevrhá dobré světlo fakt, že byl případ několikrát překvalifikován, předchozí rozsudky zrušeny, až ho nakonec dovolací soud vrátil soudu odvolacímu k novému projednání. Tím méně je pak pro názor na trestní justici pozitivní fakt, že konečným řešením byla milost prezidenta republiky.

3. 4. Vražda novorozeného dítěte matkou

Závěrečná podkapitola úmyslných usmrcení *de lege lata* je věnována další privilegované formě usmrcení, kterou je vražda novorozeného dítěte matkou. V předchozí podkapitole jsem popisovala zabití, tedy rovněž méně typově závažnému trestnému činu, jehož privilegovanost spočívala v usmrcení z nějaké omluvitelné pohnutky. Myslím, že bychom zde mohli spatřovat jistou podobnost s trestným činem vraždy novorozeného dítěte matkou, neboť i zde privilegovanost skutkové podstaty spočívá v určitém rozrušení, strachu nebo zmatku, který je ale následkem odlišných příčin než je tomu v případě zabití. Avšak povšimněme si, že v případě vraždy novorozeného dítěte matkou stigmatické označení pachatele za vraha (přesněji řečeno vražedkyně) bylo ponecháno. Důvodem, proč tento trestný čin zákonodárci nepojali jako zabití novorozeného dítěte matkou lze vyvodit z důvodové zprávy. Tato uvádí, že zákoník takovou skutkovou podstatu vlastně v celém rozsahu přebírá ze zákona č 140/1961 Sb., neboť se v praxi osvědčila.¹³³ Tento trestný čin nalezneme v ustanovení § 142¹³⁴ TrZ. Skutková podstata, stejně jako trestní sankce, se plně shoduje se zněním § 220 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹³² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1328-1329 s.

¹³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹³⁴ Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

3.4.1. Objekt a objektivní stránka trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou

Usmrcení dítěte může být různě právně kvalifikováno v závislosti na naplnění jednotlivých znaků skutkových podstat. Důležitým vodítkem pro to, zda skutek subsumovat pod trestný čin vraždy či zda se jedná o vraždu novorozeného dítěte matkou dle § 142 TrZ, je právě objekt. Individuálním objektem je v případě vraždy novorozeného dítěte matkou život novorozence. V souvislosti s tím si opět dovoluji odkázat na kapitolu 3. 1, kdy bylo o počátku trestněprávní ochrany lidského života blíže pojednáno. Ve zkratce tedy uvedu, že novorozencem se rozumí „dítě od počátku porodu, a to i tehdy, když zcela neopustilo matčino tělo a není od něj zcela odděleno. Až do počátku porodu jde o lidský plod.“¹³⁵ Předmětem útoku ale nemůže být mrtvé dítě. V této souvislosti bych si dovolila poukázat na vyhlášku Ministerstva zdravotnictví ČSR č .11/1988 Sb., která v § 2 odst. 1 písm a), b) a odst. 2 stanovuje, kdy je dítě považováno za živé.¹³⁶

Součástí objektivní stránky jsou její obligatorní a někdy i fakultativní znaky. Musí být tedy přítomny znaky popisující trestné jednání a následek takového jednání. K naplnění objektivní stránky je pak zapotřebí příčinná souvislost mezi takovým jednáním a vzniklým následkem, kterým je v tomto případě usmrcení novorozeného dítěte. V případě vraždy novorozeného dítěte matkou může jít o čin spáchaný jak konáním, pak mluvíme o tzv. aktivních vraždách, tak opomenutím, kdy hovoříme o vraždě pasivní.¹³⁷ Nyní bych uvedla několik případů, jakým konkrétním způsobem bývají takové vraždy páchany. Jako podklad jsem zvolila případy zkoumané JUDr. Kučerou. Aktivní vraždy bývají nejčastěji spáchaný udušením, konkrétněji zardoušením, které je u novorozených dětí snadné. Druhé místo zaujímá ve způsobech páchaní vražd novorozeňat matkami tupé násilí. Jedná se o útoky na hlavu novorozence, a to buď tloučením o tvrdou podložku, nebo utlučením tvrdým předmětem. Bodné a řezné rány už tak

¹³⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1332 s.

¹³⁶ (1) Narozením živého dítěte se rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost a) 500 g a vyšší anebo b) nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu. (2) Známkami života se rozumějí dech nebo akce srdeční nebo pulsace pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.

¹³⁷ Podrobněji KUČERA, J. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 5, 145-146 s.

časté nejsou, nicméně pokud se vyskytnou, jedná se o útok do oblasti krku v případě řezných ran a bodné jsou nejčastěji vedeny do oblasti zad a hrudníku. Velmi vzácné jsou pak případy popálení, otrav a střelných poranění. Z hlediska vražd pasivních se jedná nejčastěji o neposkytnutí nutné poporodní péče. Konkrétně si pod takovým opomenutím lze představit neodstranění blan z obličeje, což vede k udušení dítěte nebo nepodvázání pupečníku. K pasivní vraždě rovněž dochází při ponechání dítěte „ležet na místě“ bez jakékoliv další péče a pomoci.¹³⁸

Od vraždy dle § 140 TrZ se vražda novorozeného dítěte matkou odlišuje psychickým i fyzickým stavem pachatelky. Tedy silným rozrušením, které bylo vyvoláno porodem a zároveň musí k usmrcení dojít během porodu nebo bezprostředně po něm. Pakliže by tyto dvě podmínky nebyly kumulativně splněny, nejednalo by se o privilegovaný způsob usmrcení, ale o vraždu.¹³⁹ Z hlediska objektivní stránky má tedy zcela zásadní význam pro právní kvalifikaci časové období, kterým se rozumí doba „při porodu a bezprostředně po něm.“ „Pojmem při porodu se rozumí doba od počátku porodu až do okamžiku jeho skončení.“¹⁴⁰ Přičemž porod je složen ze tří fází, z nichž první (někdy označována jako doba otevírací), tedy okamžik počátku porodu, začíná porodními bolestmi a nástupem pravidelných stahů. Druhé fázi říkáme doba vypuzovací, kdy dochází již k průchodu hlavičky porodními cestami ven. Tato fáze končí narozením a fáze třetí je charakteristická porodem placenty a zbytku plodových blan, což trvá přibližně 20 – 30 minut. Teprve poté je porod zcela ukončen.¹⁴¹ Pojem „bezprostředně po něm“ bývá často vymezen obecně. Je odvislý od trvání silného rozrušení následkem porodu. Rozhodující budou pro konkrétní případ znalecké posudky. Doc. Kvapilová na své přednášce v rámci předmětu Soudní lékařství, jehož jsem byla posluchačem, uváděla, že nejčastěji čin vraždy novorozeného dítěte matkou připadá v úvahu do doby, kdy rodička po porodu poprvé usne. Do té doby lze hovořit o rozrušení porodem. Ale jak jsem již uvedla, nutno posuzovat

¹³⁸ Podrobněji KUČERA, J. *Způsob páchání v případech vražd novorozených dětí matkami*.

Zdravotnictví a právo, 2003, č. 7, 12-13 s.

¹³⁹ TICHÝ, L. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestní právo, 2006, č. 7-8, 21 s.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1332 s.

¹⁴¹ TICHÝ, L. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestní právo, 2006, č. 7-8, 24 s.

každý případ individuálně, neboť se mohou vyskytnout výjimky, kdy rozrušení nebude pouze otázkou hodin, ale i několika dní.¹⁴²

3. 4. 2 Subjekt a subjektivní stránka trestného činu

Pachatelem vraždy a zabití, jak již bylo uvedeno, může být kdokoliv. Vražda novorozeného dítěte matkou je oproti těmto formám úmyslného usmrcení specifická v tom, že vyžaduje konkrétní subjekt, tedy nějakou speciální vlastnost pachatele. A to takovou, že se musí jednat o biologickou matku oběti, tedy matku, která oběť porodila. Privilegované ustanovení se vztahuje i na matku, která se tohoto činu dopustí jako pomocník nebo návodce.¹⁴³ Pakliže subjektem není matka zavražděného novorozeněte, jedná o vraždu dle § 140 TrZ. Pakliže někdo matku k usmrcení jejího novorozeného dítěte navedl nebo jí pomáhal, bude tento potrestán za návod nebo pomoc k trestnému činu vraždy dle § 140 TrZ.¹⁴⁴

Protože moje diplomová práce pojednává o úmyslných formách usmrcení, tak i v případě vraždy novorozeného dítěte matkou je třeba úmyslného zavinění. Postačí rovněž prokázání úmyslu eventuálního. Úmyslné zavinění je tedy jejím obligatorním znakem. Mezi fakultativní znaky pak řadíme psychický stav pachatelky, tedy její rozrušení způsobené porodem, které nelze zaměňovat s nepřičetností nebo zmenšenou přičetností. Takové rozrušení je výjimečným rozpolžením matky, který má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Užití privilegované skutkové podstaty není vyloučeno ani tehdy, pojala-li matka úmysl usmrtit své dítě ihned po narození ještě před porodem.¹⁴⁵ Posouzení, zda se skutečně jednalo o rozrušení v důsledku porodu a nikoliv z jiných příčin, je úkolem znaleckých posudků. Pro konkrétní představu bych ráda uvedla názor JUDr. Kučery z odborného článku. „Předně je třeba konstatovat, že rozrušení způsobené porodem neodpovídá rozrušení způsobenému porodem z pohledu lékařského či přesněji porodnického. Je jasné, že každý porod, i pokud probíhá zcela fyziologicky, je pro rodičku (a zvláště prvorodičku) velmi

¹⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1332 s.

¹⁴³ Tamtéž, 1333 s.

¹⁴⁴ Podrobněji Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1953, sp. zn. 8 To 13/53, č. 89/1953 Sb.

¹⁴⁵ Podrobněji Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, č. 16/1986 Sb.

nestandardní životní situací, která s sebou určité rozrušení nese zcela automaticky. Rozrušení způsobené porodem se má tedy na mysli vyšší stupeň rozrušení, typicky při nepravidelně probíhajícím porodu, za doprovodných pocitů enormní bolesti, např. při poruše souhry práce děložního těla a hrdla apod. Je však třeba hodnotit i subjektivní faktory, jako vyšší vnímavost rodičky k bolesti, její pocit hrozícího nebezpečí atd.¹⁴⁶ Z uvedeného tedy vyplývá, že k takovému rozrušení dochází nejčastěji následkem komplikovaného porodu.

Jen pro zajímavost bych na závěr uvedla z hlediska statistiky četnost takových vražd novorozeneých dětí matkou. Pro představu nahlédneme alespoň do posledních let, kdy v letech 2008 až 2012 bylo každoročně zjištěno po jednom případě vraždy novorozeneého dítěte matkou, z nichž některé skončily ve fázi vyšetřovací.¹⁴⁷ Počet takových trestných činů je oproti klasickému případu vraždy velmi nízký.

¹⁴⁶ Podrobněji KUČERA, J. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeneého dítěte matkou*. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, 142 s.

¹⁴⁷ Statistické přehledy kriminality za rok 2012. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>, Statistické přehledy kriminality za rok 2011. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2011.aspx>, Statistické přehledy kriminality za rok 2010. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2010.aspx>, Statistické přehledy kriminality za rok 2009. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2009.aspx>, Statistické přehledy kriminality za rok 2008. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2008.aspx>.

4. SROVNÁNÍ S NIZOZEMSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

V této kapitole podrobněji rozeberu, jaké formy úmyslného usmrcení upravuje nizozemské právo a použiji metodu srovnání s platným právem českým. Dříve než svému výkladu podrobím konkrétní ustanovení, považuji za vhodné, alespoň stručně charakterizovat nizozemský trestní zákon jako celek.

4. 1 Nizozemský trestní zákon

Nejprve bych chtěla uvést pár slov k historii nizozemského trestního zákona. V roce 1809, kdy se Holandské království dostalo pod nadvládu Francie, byl zrušen dosavadní trestní zákon a nahrazen Napoleonovým Code pénal. Po čtyřech letech došlo k obnovení nizozemské nezávislosti a po založení Nizozemského království v roce 1815 si jej po novelizaci ponechali prozatímne v platnosti. Během 19. století byla prezentována řada návrhů na nový trestní kodex, avšak žádný z nich nebyl schválen. Bylo přijato pouze několik novel upravujících trestní sankce, z nichž bych jako nejzásadnější uvedla zrušení tělesných trestů v roce 1856 a následně zrušení trestu smrti v roce 1870. Zde bych poukázala na fakt, že v Čechách došlo k takovému kroku o více jak sto let později. Došlo tak postupně k „polidštění“ trestních sankcí a humanizaci věznic, jejichž režim byl to té doby velmi krutý. Zbrusu nový trestní kodex byl přijat v roce 1881 a v roce 1886 vstoupil v účinnost jako Wetboek van Strafrecht. Další trestní zákon už vydán nebyl. Wetboek van Strafrecht byl postupně modernizován a je tak účinný v pozměněné podobě dodnes. Některé trestně činy přibýly a některé naopak pozbyly svou kriminální povahu, jako například homosexualita, cizoložství nebo usmrcení na žádost za určitých předpokladů, o čemž bude podrobněji pojednáno níže.¹⁴⁸

Nyní bych čtenáře seznámila s technickými parametry a strukturou trestního zákona. Tento právní předpis je tedy rozdělen do tří knih, z nichž kniha první obsahuje obecná ustanovení, která v podstatě korespondují s obecnou částí našeho trestního zákoníku. Pro zajímavost tedy uvedu, že obsahuje například ustanovení

¹⁴⁸ Podrobněji TAK Peter, J. P. *The Dutch criminal justice system*. Nijmegen. The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, ISBN 978-90-5850-342-8, 25-26 s., Dostupné z: <http://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/ov-200801-the-dutch-criminal-justice-system.aspx>

o působnosti, trestech a ochranných opatřeních. Rovněž neopomíná přípravu a pokus, účastenství, souběh, snížení trestu apod. Zajímavější je ovšem kniha druhá a třetí. V první řadě musím uvést, že Nizozemsko má zcela odlišnou kategorizaci trestných činů. Jak jsem již uvedla v kapitole o vraždě, české právo rozlišuje trestné činy na zločiny a přečiny, v závislosti na subjektivní stránce a výši horní hranice stanovené trestní sazby. Nizozemský trestní zákon rozeznává přečiny a přestupky, přičemž tak přímo označuje knihy, kam pak jednotlivé trestné činy řadí. Absentuje zde tedy úprava explicitního rozlišení, tak jak to známe v českém trestním právu. Po prostudování nizozemského kodexu lze dle mého názoru konstatovat, že je značně nepřehledný. Nahlédneme – li do českého trestního zákona, tento je perfektně členěn do jednotlivých hlav, které představují právem chráněný zájem. Toto pojetí nizozemský zákon nepřináší a omezuje se pouze na dle mého názoru nedostatečné rozlišení.

Protože trestní zákon nedefinuje všechny trestné činy, je doplněn o část obsahující speciální zákony. Těmi jsou zákon o hospodářské trestné činnosti, zákon o drogách, o zásadách ochranné léčby včetně jeho řádu, o nápravných zařízeních pro mládež, o zásadách vězeňství a vězeňské nařízení. V souvislosti s touto problematikou považuji ještě za důležité zmínit, že nizozemské trestní právo neupravuje samostatně mladistvé pachatele. Řada speciálních ustanovení o mladistvých je přímo součástí trestního zákona.¹⁴⁹

4. 2. Formy úmyslného usmrcení v nizozemském trestním právu

V této podkapitole bych ráda rozvedla problematiku týkající se úmyslných usmrcení v nizozemském trestním právu a především srovnala tuto úpravu s českým trestním zákoníkem. Ještě před rozborem samotných forem takového usmrcení bych uvedla pár slov k postavení těchto trestných činů z hlediska systematiky trestního zákona. Právě v umístění úmyslných usmrcení v rámci trestního zákona bych spatřovala nedostatek modernizace. Důvodem je fakt, že jsou takové činy řazeny daleko za na prvním místě stojícími přečiny proti státu,

¹⁴⁹ Podrobněji TAK Peter, J.P. *The Dutch criminal justice system*. Nijmegen. The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, ISBN 978-90-5850-342-8, 27-28 s., Dostupné z: <http://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/ov-200801-the-dutch-criminal-justice-system.aspx> a *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4, 3-8 s.

dále proti královskému majestátu, proti výkonu státních povinností nebo dokonce před mravnostními přečiny. Takovým uspořádáním disponovaly i předchozí trestní kodexy. Nizozemské trestní právo rovněž obsahuje odlišnou diferenciaci forem úmyslného usmrcení, které podrobněji popíšu nyní.

4. 2. 1. Zabití (doodslag/niz, manslaughter/aj)

Jako první z přečinů proti životu je v nizozemském trestním zákonu uvedeno zabití. Toto lze dle tohoto předpisu definovat následovně: „Kdo připraví úmyslně jiného o život, bude obviněn ze zabití a potrestán trestem odnětí svobody až na patnáct let nebo peněžním trestem páté kategorie.“¹⁵⁰ Již v názvu tohoto trestného činu nalézáme významný rozdíl oproti české právní úpravě. Nizozemský trestní zákon hovoří v případě vraždy prosté, tak jak ji známe z ustanovení § 140 odst. 1 českého trestního zákoníku, o zabití. S pojmem vraždy nizozemský trestní zákon operuje až v souvislosti se závažnější formou usmrcení, o které bude v této práci pojednáno později. Těžko říci, jak si zmíněnou diferenciaci vysvětlit, možná snad mnohaletou účinností nizozemského trestního zákona, neboť s označením „zabití“ se u podobné skutkové podstaty setkáváme v českém právu rovněž v předpisu z 19. století, kdy se takto označovala vražda spáchaná v nepřímém úmyslu. Nicméně nadpisu tohoto deliktu nepřikládám takový význam, jako rozdílům vyplývající z jeho skutkové podstaty, které nyní popíši. Při prostudování institutu zabití dle § 287 nizozemského trestního zákona si nelze nevšimnout dvou významných skutečností, mající významný vliv na ukládání trestů. První skutečností je fakt, který nalezneme téměř ve všech trestních sankcích u skutkových podstat v tomto právním předpisu. Tímto faktem je, že trestní sankce v případě zabití dle § 287 nizozemského trestního zákona naprosto postrádá dolní hranici trestní sazby. Pakliže nahlédneme do českého trestního zákona, dolní hranice trestní sazby je stanovena pro zločin vraždy dle § 140 odst. 1 na deset let. V tomto případě jsem přesvědčena, že absence minimální dolní hranice v nizozemském trestním zákoně není správná, neboť se tímto otevírá možnost pro

¹⁵⁰ *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4, 141 s.
a Laws and regulations: Penal Code. [online]. [cit.2013-03-12]. Dostupné z: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/TweedeBoek/TitelXIX/Artikel287>.

přemíru soudcovské interpretace práva. Tato je samozřejmě v některých směrech žádoucí, nikoliv však tehdy, kdy je předmětem lidský život.

Druhá skutečnost, která značně odlišuje zmíněné právní řády ve výše uvedeném institutu, je možnost uložení alternativního peněžního trestu, kterou poskytuje nizozemský trestní zákon. V tomto případě má tedy soud možnost uložit peněžitý trest tzv. páté kategorie, tedy druhé nejvyšší možné.¹⁵¹ Odsouzený je poté povinen zaplatit stanovenou částku, která je určena soudním výrokem a připadá následně státu. V tomto ohledu si dovolím být k nizozemským zákonodárcům opět kritická, neboť jsem přesvědčena o nedostatečnosti tohoto významného ustanovení. Vezmeme-li v potaz, že jednou ze základních funkcí trestního práva obecně je ochranná, nelze přeci s čistým svědomím tvrdit, že v případě uložení peněžitého trestu vrahovi, je tato funkce splněna. Pakliže bude vrahovi uložen za tak závažné delikt ní jednání pouze trest majetkového charakteru, nepřispívá to ani generální prevenci trestního práva, která by měla ve společnosti plnit taktéž významnou úlohu. Svou poslední kritickou poznámku k tomuto ustanovení zacílím do výše peněžitého trestu. Tento absolutně nerozlišuje majetkové poměry pachatele, neboť je stanoven v pevné výši, a to 45 000 Euro.

4. 2. 1. 1. Kvalifikované případy zabití

V následujících dvou ustanoveních nalezneme kvalifikované případy zabití. Zabití za zvlášť přitěžujících okolností dle § 288 NTZ bychom mohli vymezit takto: „zabití následované, spojené nebo předcházené jiným trestným činem a spáchané se záměrem tento trestný čin připravit nebo usnadnit, nebo při dopadení při činu se záměrem zajistit sobě či spolupachatelům beztrestnost nebo zajistit si nezákonně nabytý majetek, se trestá doživotním trestem odnětí svobody nebo trestem odnětí svobody nepřesahující třicet let nebo peněžitým trestem páté kategorie.“¹⁵²

¹⁵¹ Kategorii peněžních trestů je šest: první kategorie je stanovena na 225 Euro, druhá kategorie je stanovena na 2250 Euro, třetí kategorie je stanovena na 4500 Euro, čtvrtá kategorie je stanovena na 11 250 Euro, pátá kategorie je stanovena na 45 000 Euro a šestá kategorie je stanovena na 450 000 Euro. Údaje převzaty z *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4, 25 s.

¹⁵² Laws and regulations: Penal Code. [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/TweedeBoek/TitelXIX/Artikel288>.

Z pohledu českého práva lze v tomto ustanovení spatřovat kvalifikovaný případ vraždy podle § 140 odst. 3 TrZ písm. j). Tedy vraždu spáchanou v úmyslu získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky. Na tuto morálně více zavrženíhodné jednání nizozemský trestní zákon reflektuje možností uložit trest odnětí svobody na doživotí nebo časově omezeným trestem odnětí svobody až na třicet let. Opět mě zde alearáží možnost uložení peněžitého trestu, na kterém se kvalifikovanost zabití žádným způsobem neprojeví. Výše takového peněžitého trestu je uložena ve stejné kategorii jako zabití prosté, tedy páté. Naprosto stejný postih ukládá trestní zákon za zabití s teroristickým účelem dle ustanovení § 288a NTZ.

4. 2. 2. Vražda (moord/niz, murder/aj)

Vraždu pojímá nizozemský trestní zákon jako kvalifikovanou formu úmyslného usmrcení. Nizozemské právo tedy pojem vraždy užívá až v souvislosti s naplánovaným trestným činem.¹⁵³ České trestní právo upravuje takovou premeditativní formu ihned za vraždou prostou v § 140 odst. 2 TrZ. Z hlediska trestní sazby mohu konstatovat, že nizozemský trestní zákon ukládá za vraždu možnost uložení shodného trestu jako za zabití za přitěžujících okolností.

4. 2. 3. Vražda a zabití dítěte matkou

Nyní se dostáváme k trestnému činu, který je charakteristický svým konkrétním subjektem. Jedná se o delikt usmrcení novorozeného dítěte. Nizozemské právo má nejen odlišnou strukturu takového ustanovení oproti právu českému, nýbrž vyžaduje také splnění odlišných podmínek pro subsumpci takového skutku pod tento trestný čin.

¹⁵³ Ustanovení § 289 NTZ: „Kdo úmyslně a úkladně jiného připraví o život, bude obviněn z vraždy a potrestán doživotním trestem odnětí svobody nebo trestem odnětí svobody až na třicet let nebo peněžitým trestem páté kategorie.“ Čerpáno z Laws and regulations: Penal Code. [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/TweedeBoek/TitelXIX/Artikel289>.

První velkou odlišností od české právní úpravy je existence dvou institutů, a sice ustanovení zabití dítěte dle § 290 NTZ a vraždy dítěte dle § 291 NTZ. Rozdíl mezi oběma skutkovými podstatami spočívá v přítomnosti premeditativního prvku v případě vraždy dítěte a jeho absence u deliktu zabití dítěte. Trestného činu zabití dítěte se tedy dopustí „matka, která ze strachu před odhalením porodu, při porodu nebo krátce po něm usmrtí své dítě, bude obviněna ze zabití dítěte a potrestána trestem odnětí svobody až na šest let nebo peněžním trestem čtvrté kategorie.“¹⁵⁴ Významná skutečnost, která odlišuje vraždu novorozeného dítěte matkou a zabití a vraždu dítěte je fakt, že v případě českého práva musí dojít k naplnění požadavku na psychický stav matky-pachatelky. Skutek může být subsumován pod vraždu novorozeného dítěte matkou pouze v případě, že se jej pachatelka dopustila v souvislosti s rozrušením, které bylo vyvoláno jen a pouze porodem. Z hlediska nizozemského trestního práva tak shledáváme tu skutečnost, že postačí, aby matka usmrtila své dítě v důsledku obavy z prozrazení jejího porodu. Dalo by se tedy říci, že nizozemské trestní právo je k hodnocení takového trestného činu „benevolentnější,“ nežli český trestní zákoník. A to i z hlediska trestní sankce, neboť kromě opětovné absence dolní hranice trestu odnětí svobody lze uložit takový trest v maximální výši šesti let. Časové hledisko můžeme považovat za shodné. V obou právních řádech je nutné, aby pachatelka vykonala skutek během porodu nebo bezprostředně po něm.

Za vraždu dítěte je považován skutkově stejný čin jako zabití dítě s tím, že u vraždy je k naplnění skutkové podstaty nutné předchozí uvážení. Nizozemský trestní zákon tento společensky nebezpečnější čin sankcionuje přísněji, a to trestem odnětí svobody až na devět let nebo peněžním trestem páté kategorie.¹⁵⁵ Český trestní zákoník se k premeditaci v případě vraždy novorozeného dítěte matkou nikterak nevyjadřuje. Na tuto problematiku, jak jsem již uvedla výše, reagoval Nejvyšší soud pouze v tom smyslu, že v případě premeditace není aplikace § 142 TrZ vyloučena.

Tyto trestné činy mají ještě společné ustanovení v § 292 NTZ. V něm je stanoveno, že osoby, které se zúčastnily činu dle § 290 nebo § 291 NTZ, budou

¹⁵⁴ Tamtéž, Artikel 290.

¹⁵⁵ Laws and regulations: Penal Code. [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/TweedeBoek/TitelXIX/Artikel291>.

potrestány za trestný čin zabití nebo vraždy.¹⁵⁶ Český trestní zákoník takovým ustanovením nedisponuje, neboť předpokládá, že z hlediska konkretizace subjektu ve skutkové podstatě vraždy novorozeného dítěte matkou se takového činu nemůže kromě matky oběti dopustit nikdo jiný, a tudíž se na takové pachatele z hlediska objektu bude vztahovat ustanovení o vraždě nebo zabití. V této souvislosti si dovoluji odkázat ještě na judikát, který jsem zmiňovala v kapitole věnující se vraždě novorozeného dítěte matkou.

4. 2. 4. Ukončení života na žádost / asistované sebeusmrcení

Nyní se pokusím podrobně popsat snad nejzajímavější skutkovou podstatu. Usmrcení na žádost, neboli eutanázie, totiž stále budí velký zájem. Tématem diskuzí bývají její pro a proti a nejčastěji je v souvislosti s ní zmiňováno právě Nizozemí, jehož právní úprava slouží často jako argument zastánců takového institutu. Považuji tedy za důležité, právě i kvůli nadcházející kapitole, která se samostatně bude věnovat problematice eutanázie jako takové, jasně popsat, jakou tato skutečnost má v Nizozemí právní úpravu. „Odpůrci se domnívají, že eutanázie v Nizozemí by měla být prezentována jako odstrašující případ pro ostatní země, ale jiní považují situaci v Nizozemí za důležitý vzor pro vývoj a změny v jejich vlastních zemích.“¹⁵⁷

Ukončení života na žádost je v nizozemském trestním zákoně definováno asi následovně: „Kdo úmyslně ukončí život jiného na jeho výslovné a vážné přání, bude potrestán trestem odnětí svobody až na dvanáct let nebo peněžitým trestem páté kategorie.“¹⁵⁸ Odstavec druhý pak uvádí, že „skutek uvedený v prvním odstavci není trestný, jestliže se jej dopustil lékař, který při něm splnil požadavky na svědomitost ustanovené článkem 2 zákona o prověřování ukončení života na požádání a pomoci při sebeusmrcení, a toto sdělil příslušnému patologovi v souladu s § 7 odst. 2 zákona o pohřebnictví.“¹⁵⁹ Takto vypadá jeho zákonné znění od 1. dubna roku 2002, kdy se stal účinnou součástí nizozemského trestního

¹⁵⁶ Tamtéž, Artikel 292.

¹⁵⁷ GERRIT, van der Wal, DILLMANN, Robert J.M. *Euthanasia in the Netherlands* [online]. British Medical Journal, 1994, Vol. 308, Iss. 6940, 1346 s. [cit. 2013-03-15]. ISSN 0959-8146. Dostupné z: databáze Proquest Central.

¹⁵⁸ *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4, 142 s.

¹⁵⁹ Tamtéž, 142-143 s.

zákonu. Z textu zákona tedy vyplývá, že eutanázie je trestným činem, ale není na ní pohlíženo jako na vraždu. Pakliže jí provede lékař, nejedná se, budou-li splněny stanovené podmínky, o trestný čin. Stalo se tak v podstatě na základě asi třicet let staré praxe, neboť za tu dobu proběhlo několik soudních líčení ve věci usmrcení na žádost, které převážně skončili zproštěním obžaloby či uložením podmíněného trestu krátkého trvání. Praxe tedy byla taková, že tisíce pachatelů trestného činu usmrcení na žádost zůstanou bez trestního postihu. Éra dovolené eutanázie tak začala už několik let před získáním své zákonné podoby. Formována byla od roku 1973 soudními rozhodnutími. Během několika dalších let bylo vydáno nesčetně judikátů, které měly tendenci k osvobození všech pachatelů, kteří provedli eutanázii. V roce 1984 nizozemské soudy rozhodly, že ukončení života na žádost nebude trestným jednáním, pakliže bude kumulativně splněno šest podmínek. V první řadě je k tomuto způsobilý pouze lékař. Dále musí existovat výslovné přání pacienta k tomu být usmrcen. Dále musí být pacient informován o alternativních metodách léčby, o podrobnostech týkajících se jeho zdravotního stavu a musí mu být umožněno celou situaci ještě zvážit. Další podmínkou je, že pacient musí trpět nesnesitelnými bolestmi, které jsou trvalého charakteru a konečně musí následovat konzultace případu ještě s dalším lékařem a způsob usmrcení musí být v souladu s patřičnou lékařskou péčí. Pakliže došlo ke splnění těchto podmínek, nebyli nizozemští lékaři za eutanázii trestáni ještě před jejím umístěním do trestního zákona.¹⁶⁰ Naplnění těchto okolností je vyžadováno dodnes.

Nizozemský trestní zákon ve svém ustanovení § 294 definuje ještě pomoc při sebeusmrcení. První odstavec hovoří o podněcování k sebeusmrcení. V našem trestním zákoníku bychom takový trestný čin našli v § 144 (účast na sebevraždě). Ustanovení § 294 odst. 2¹⁶¹ NTZ pak obsahuje ustanovení vztahující se rovněž k eutanázii. Jedná se o opatření prostředků nebo jinou pomoc osobě, která hodlá sama sebe usmrtit. Pakliže tímto způsobem jedná lékař, platí shodně jako v ustanovení § 293 odst. 2 NTZ, že se nejedná o trestný čin.

¹⁶⁰ Podrobněji HIRSCH, Dana Elizabeth. *Euthanasia: Is It Murder or Mercy Killing?: A Comparison of the Criminal Laws in the United States, the Netherlands and Switzerland*. Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review [online]. 1990, č. 12, s. 835-837 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol12/iss3/5>.

¹⁶¹ „Kdo jinému úmyslně napomáhá při sebeusmrcení nebo mu k tomu opatří prostředky, bude v případě, že sebeusmrcení nastane, potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky nebo peněžním trestem čtvrté kategorie. § 293 odst. 2 zde má shodnou platnost.“ Údaje převzaty z *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4, 143 s.

Lex specialis k nizozemskému trestnímu kodexu je v případě eutanázie zákon, který podrobně upravuje institut usmrcení na žádost a asistovanou sebevraždu. Tou se rozumí opatření prostředků či poskytnutí jiné pomoci ve smyslu § 294 odst. 2 NTZ. Mimo jiné upravuje tento zákon výčet již uvedených podmínek, které lékař musí splnit, aby byla eutanázie považována za zákonem dovolenou. Ovšem před přijetím tohoto zákona tížilo důkazní břemeno onoho lékaře, který musel prokázat, že vykonal eutanázii v souladu se všemi podmínkami. Nyní nese důkazní břemeno státní zástupce, který v případě pochybností musí prokázat, že lékař při plnění podmínek pochybil. Veškerý dohled nad prováděním eutanázie vykonávají regionální výbory složené z předsedy – právníka a dalších dvou členů – lékaře a odborníka na etiku. Tomuto výboru předkládá lékař zprávu o každém vykonaném usmrcení na žádost a ten jako první posuzuje, zda jednal lékař v souladu se zákonem a případně pak danou věc předávají státnímu zástupci.

Za rozporuplnou pokládám tu skutečnost, že o eutanázii mohou žádat dokonce i děti od 12 let věku. Do svých šestnácti let k tomu potřebují navíc souhlas svého zákonného zástupce, ale od šestnácti do osmnácti let má tento zástupce pouze povinnost být zapojen do rozhodovacího procesu dítě, avšak samotné rozhodnutí už je svěřeno pouze do rukou dítěte.¹⁶² Takové počínání považuji až za příliš benevolentní, neboť mám velké pochybnosti o tom, zda v takovém věku může být dítě kompetentní k racionální úvaze nad svým životem. Navíc ani z etických důvodů nepovažuji usmrcení na žádost, byť vážně nemocného dítěte, za adekvátní.

¹⁶² Úplné znění zákona Holland's Euthanasia Law. [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.patientsrightscouncil.org/site/wp-content/uploads/2012/05/Dutch_law_04_12.pdf

5. PROBLEMATIKA EUTANÁZIE

Poslední kapitolu své diplomové práce jsem se rozhodla věnovat samostatně eutanázii. Domnívám se, že jde o téma, které si zaslouží prostor pro zamyšlení, neboť v něm hlavní úlohu sehrává lidský život. Zdá se mi totiž, že laická veřejnost má ohledně eutanázie rychle jasné své stanovisko. Jedni jí opovrhují a druzí zase souhlasí s její legalizací, protože je přeci dobrý nápad, aby se nevyлéčitelně nemocný člověk netrápil zbytečně dlouho. Otázkou však zůstává, zda jsou si ale tito lidé vědomi možných důsledků. Zamysleli se hlouběji nad motivem svého rozhodnutí? Není zde eventuální možnost jejího zneužití? Na tyto a mnohé další otázky se v této kapitole budu snažit nelézt odpověď. Inspirací pro mě budou mimo jiné i přípravné osnovy trestního zákoníku z let 1926, 1937 a osnova z let 2004–2006, neboť právě ony daly v českém právu eutanázii zákonné znění a rovněž vezmu v potaz její pojetí z pohledu nizozemského práva. Měl by se tedy současný právní řád pro příště už skutečně nechat inspirovat? Nebo i další návrh zůstane navždy jen ve fázi přípravné? Víme, za jaké hranice již nesmíme jít a které naopak překročit můžeme?

5. 1. Pojem eutanázie a její rozčlenění

Aby bylo možné dále pokračovat v úvaze, analýze a prezentaci vlastních názorů, je nezbytně nutné teoreticky objasnit, co všechno pojem eutanázie pod sebou skrývá. Pojem eutanázie pochází ze spojení dvou řeckých slov „eu“ – dobrý a „thanatos“ – smrt. Znamená tedy dobrou, případně krásnou smrt.¹⁶³ Jedná se ale o pojem příliš široký, a tak bych uvedla konkrétnější definici, kterou jsem převzala od prof. Kratochvíla, podle nějž se pojmem eutanázie rozumí „takové ukončení nezachranitelného života, které je motivováno snahou poskytnout pomoc umírajícímu, tj. soucitem s ním, jež se děje na žádost či se souhlasem trpícího, humánními prostředky a za předpokladu, že likvidace nesnesitelných útrap převáží újmu, plynoucí z předčasného ukončení života.“¹⁶⁴ Nicméně ani

¹⁶³ Definice pojmu převzata z publikací: ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie. Víme o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006, 4 s. a HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti.* Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7, 104 s.

¹⁶⁴ KRATOCHVÍL, V. *Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání.* In: *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám.* 1. vyd. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007, s. 52. ISBN 978-80-86920-25-2.

s takto zdařilým vymezením si nelze vystačit, neboť je její význam rozčleněn do tří pojmových dvojic. Rozlišujeme tedy eutanázii aktivní a pasivní, dále přímou a nepřímou a konečně voluntární a nonvoluntární.

Aktivní eutanázie je eutanázií v pravém slova smyslu. Jde o jednání, které je prováděno za účelem uspišit smrt. Podle povahy takového jednání pak tuto dělíme dále na eutanázii přímou a nepřímou. Takové rozlišení je dle mého názoru v podstatě postaveno na stejném principu jako přímý a nepřímý úmysl z hlediska subjektivní stránky trestného činu. Cílem přímé eutanázie je zkrátit život trpícího. Typickým příkladem je podání vysoké dávky léku, zavedení smrtící infúze, podání toxické látky apod. Nepřímá eutanázie spočívá v podávání zvýšené dávky léků, která je nutná pro tlumení bolesti v konečné fázi onemocnění. O těchto lécích je známo, že ve vyšších dávkách mohou způsobit předčasně smrt, avšak jejich podávání je vzhledem ke zdravotnímu stavu pacienta nezbytné. Lékař tedy takového pacienta usmrtit nechce, ale existuje zde srozumění s tím, že v důsledku podávání těchto léků může smrt předčasně nastat.¹⁶⁵ Pasivní eutanázii bychom pak mohli vymezit jako „zřeknutí se život prodlužujících opatření u umírajícího nemocného, jakými jsou například umělá výživa, hydratace, řízená ventilace, transfúze či hemodialýza.“¹⁶⁶ Rozdíl mezi eutanázií voluntární a nonvoluntární spočívá v tom, zda pacient vyslovil přání ukončit svůj život či nikoliv. V případě nonvoluntární eutanázie se předpokládá, že by pacient souhlasil. Děje se tak většinou u nekompetentních pacientů na žádost rodiny.¹⁶⁷

Pro úplnost si ještě dovoluji vysvětlit pojem dystanázie, neboli zadržované smrti. Jedná se o případ, kdy se nevyléčitelně nemocným smrt naopak oddaluje. Dalo by se říci, že se jedná o protiklad eutanázie. Jde o snahu udržet co nejdéle pacienta při životě různými léčebnými postupy, které už ale pacienta uzdravit nemohou. Jednoduše řečeno jde o oddalování nevyhnutelného, tedy o prodlužování utrpení a zadržování přirozené smrti.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Podrobněji KUČA, R., JAHNSOVÁ, A. *Právní aspekty euthanasie*. Právní rozhledy, 1997, č. 7, 356 s.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Podrobněji ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie. Víme o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006, 12 s.

¹⁶⁸ Podrobněji KRATOCHVÍL, V. *Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání*. In: *Pocťa Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007, s. 53. ISBN 978-80-86920-25-2. a HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7, 105 s.

5. 2. Trestněprávní aspekty eutanázie

V České republice je eutanázie zakázána. Pakliže by byla provedena, jednalo by se o trestný čin. Nejpravděpodobněji by pachatel svým činem naplnil znaky skutkové podstaty vraždy, ba dokonce s premeditativním prvkem dle § 140 odst. 2 TrZ, protože provedení eutanázie ve zkratkovitém jednání, které je charakteristické pro vraždu dle § 140 odst. 1, si lze stěží představit. Přestože se mnohým může takové právní posouzení zdát přísné, trestní zákoník privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení na žádost neobsahuje. Soudci je ovšem dána možnost aplikovat na takový případ institut mimořádného snížení trestu dle § 58 odst. 1 TrZ.¹⁶⁹ JUDr. Drbohlavová uvádí ve svém článku z roku 2003, tedy ještě za účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, že zde byla možnost „upuštění od potrestání podle § 24 odst. 1 TZ za splnění tam uvedených podmínek, dojde-li soud k závěru, že spáchaný trestný čin je menší nebezpečností pro společnost. Pokud by akt eutanázie byl posouzen jako čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, resp. malý, je v souladu s § 3 odst. 1, 2 a 4 TZ možno dojít k závěru, že není trestným činem.“¹⁷⁰ Druhou větu však považuje za nepřilíš pravděpodobnou. Nicméně na základě citovaného článku považují za důležité poukázat na materiálně-formální pojetí trestného činu z hlediska staršího trestního zákona. Právě nebezpečnost činu pro společnost byla odrazem materiálního pojetí. Současný trestní zákoník je postaven na formálním pojetí trestného činu, a proto již taková ustanovení o posouzení společenské nebezpečnosti neobsahuje. Aplikace ustanovení upuštění od potrestání už tak na případ eutanázie dle § 140 není možná, neboť dle § 46 TrZ je upuštění od potrestání možné pouze u přečinů či přípravy nebo pokusu.¹⁷¹ Zmírnění trestní sankce bychom mohli nalézt i v zásadách pro ukládání trestu. § 39 odst. 3 TrZ nám totiž mimo jiné říká, že soud při stanovení druhu a výměry trestu přihlédne

¹⁶⁹ Má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby tímto zákonem stanovené.

¹⁷⁰ DRBOHLAVOVÁ, I. *Eutanázie z pohledu českého práva*. Trestněprávní revue, 2003, č. 4., 111 s.

¹⁷¹ Ustanovení § 46 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

také k polehčujícím okolnostem. Takovou okolností vztahující se k eutanázii by pak byla ta, která je obsažena v § 41 písm. b) TrZ.¹⁷²

Nabízí se otázka, zda by nebylo možné eutanázii subsumovat pod privilegovanou skutkovou podstatu zabití. Odkáži-li na zákonné znění zabití dle § 141 TrZ, které byl podrobně rozebráno ve třetí kapitole, předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného lze rovnou vyloučit. Zbývá tedy zodpovědět, zda může být eutanázie právně posouzena jako čin spáchaný ze silného rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli. Představíme-li si, že například péče o těžce nemocného člověka sebou nese i jistou dávku soucitu, pak bychom takové soucitné jednání mohli vnímat jako jiné omluvitelné hnutí mysli. Napadá mě případ, kdy těžce nemocná matka prosí svou dceru, aby jí podala vyšší dávku léků, která tak ovšem odmítá učinit. Zdravotní stav matky se ale natolik zhorší, že začne trpět silnými bolestmi provázené záchvatem křečí. Při jednom z těch záchvatů pak dcera v silném rozrušení v úmyslu okamžitě zastavit matčino utrpení, jí podá smrtící dávku sedativ. Připouštím, že takový případ bude složitější z hlediska důkazní stránky, avšak kvalifikaci takového jednání jako zabití bych považovala za žádoucí. Vůbec zákonná úprava okolností v případě zabití by mohla být řešením celé problematiky.

5. 2. 1. Účast na sebevraždě

Trestným činem, který je zařazen mezi delikty proti životu, je účast na sebevraždě. Její zákonné znění je následovné: „kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.“¹⁷³ Druhý a třetí odstavec poté obsahuje její kvalifikované formy a adekvátně k tomu navyšuje hranice trestní sazby. Objektivní stránka tohoto deliktu má tedy formu návodu nebo pomoci. Nejedná se ale o formy účastenství, neboť sebevražda sama o sobě trestným činem není.¹⁷⁴ Pro účely debaty o eutanázii je důležitá právě forma pomoci neboli

¹⁷² Soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin v silném rozrušení, ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností.

¹⁷³ Ustanovení § 144 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 1335 s.

asistované sebevraždy. Návodem se rozumí takové jednání, kdy pachatel vyvolá v jiném člověku rozhodnutí spáchat sebevraždu. V takovém případě se o eutanázii nejedná. S čím si ale dovolím nesouhlasit, je zařazení těchto odlišných forem jednání pod společnou trestní sankci. Domnívám se, že v případě úmyslného vyvolání rozhodnutí jiného spáchat sebevraždu je morálně více zavrženíhodné a rovněž více nebezpečné, než pomoc již pevně rozhodnutému jedinci. O to víc v případě, kdy je pachatelem lékař, který pomůže k sebeusmrcení těžce nemocnému člověku.

Povšimněme si, jak zákonodárce pojal v tomto případě výši trestní sazby. Na rozdíl od klasické eutanázie je sankce za asistovanou sebevraždu nepoměrně nižší. Tento fakt nahrává možnosti použít ustanovení o podmíněném upuštění od potrestání, neboť už se v případě asistované sebevraždy dle § 144 odst. 1 TrZ jedná o přečin. Jinak lze samozřejmě užít polehčující okolnosti § 42 písm. b) a rovněž mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TrZ. Skutečnost, že má soud v tomto případě k dispozici bohatou škálu regulativních nástrojů dokládá i fakt, že v případě prosté účasti na sebevraždě lze užít podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody dle § 81 a násl. TrZ.

5. 2. 2. Usmrcení na žádost či ze soucitu v osnovách trestního zákona

Jak již bylo řečeno ve druhé kapitole této diplomové práce, byla v české zemi už třikrát snaha zahrnout usmrcení na žádost nebo ze soucitu mezi privilegované formy úmyslných usmrcení. Tzv. profesorská osnova z roku 1926 uváděla ve třetím odstavci zabití jeho privilegovanou skutkovou podstatu, a sice usmrcení ze soucitu.¹⁷⁵ Tato skutková podstata se vztahovala na pachatele, jenž usmrtili ze soucitu těžce nemocnou osobu, jejíž konec byl již neodvratitelný a pachatel tak chtěl ušetřit poškozenému další bolest. Trestní sazba byla podstatně snížena a rovněž zde byla dána možnost úplného upuštění od potrestání.¹⁷⁶ Prof. Šámal ve svém příspěvku ještě dodává zajímavý poznatek, a sice že profesorská

¹⁷⁵ Úplné znění: Usmrtí-li viník úmyslně jiného ze soucitu, aby uspíšil jeho neodvratnou, nedalekou smrt a tím jej vysvobodil z krutých bolestí způsobených nezhojitelnou nemocí nebo z jiných tělesných muk, proti nimž není pomoci, může soud trest mimořádně zmírnit nebo od potrestání upustit.

¹⁷⁶ Podrobněji Komise pro reformu československého trestního zákona. *Přípravná osnova trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926, 70, 146 – 147 s.

osnova „neměla samostatné ustanovení o trestném činu usmrcení na žádost, když podle tehdy převládajícího názoru takové ustanovení nebylo třeba, neboť ustanovení § 77 odst. 2 osnovy umožňovalo snížení trestní sazby v tom případě, že pachatel spáchal trestný čin podléhaje mimořádnému pokušení nebo mimořádnému nátlaku nebo jednal v přechodném omluvitelném mimořádném stavu duševním. Usmrcení na žádost se tedy podle této osnovy posuzovalo jako zabití, ale trestní sazba se vzhledem k § 77 osnovy snižovala.“¹⁷⁷

Eutanázii v pravém slova smyslu, tedy usmrcení na žádost, přinesla až osnova z roku 1937, která jí propůjčila samostatnou skutkovou podstatu. Osnova zakotvila obě dvě varianty, jak usmrcení ze soucitu, tak usmrcení na žádost. Požadavkem pro naplnění skutkové podstaty usmrcení na žádost bylo jednání ve značném vzrušení mysli, kterému předcházela výslovná a vážná žádost poškozeného. Tato pak měla být nějakým způsobem zajištěna, aby nedošlo k usmrcení osoby, která si své přání mezitím rozmyslela. Tento požadavek byl ale osnově vytýkán, neboť by eutanázie pak byla odepřena lidem, kteří své přání již nejsou schopni naspat či vyslovit. Jednalo se například o vážně zraněné válečné bojovníky nebo osoby po vážné dopravní nehodě. Doporučovalo se, aby postačujícím projevem vůli bylo například i kývnutí či jiný souhlasný pohyb nebo prosebný pohled. V případě usmrcení ze soucitu byla stejně jako v osnově z roku 1926 dána podmínka blížící se smrti.¹⁷⁸ Osnova z roku 1937 byla na dlouhá léta posledním pokusem o zařazení usmrcení na žádost a ze soucitu do trestního zákona.

Až osnova z let 2004-2006 se opět snažila zařadit prvek eutanázie do připravovaného trestního zákoníku. V ustanovení § 115 formuluje privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení na žádost. Její zákonné znění bylo následovné:

„1) Kdo ze soucitu usmrtí nevléčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost, bude potrestán odnětím svobody až na šest let.

2) Vážně míněnou a naléhavou žádostí se rozumí svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti

¹⁷⁷ Podrobněji ŠÁMAL, P. Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku. In: *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007, s. 133. ISBN 978-80-86920-25-2.

¹⁷⁸ Tamtéž, 134 s.

k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení. ¹⁷⁹

Důvodová zpráva uvádí, že se autoři nechali inspirovat zahraničními právními úpravami s tím, že do českého práva chtěli včlenit eutanázii ještě v užším smyslu. Proto druhým požadavkem vedle omluvitelné pohnutky vyvolané soucitem byla přítomnost somatické nevléčitelné nemoci u poškozeného. V knize prof. Solnaře, Fenyka a kol. se uvádí, že právě pojem somatická nemoc, který není blíže specifikován, vzbuzoval pochybnosti.¹⁸⁰ Důvodová zpráva zdůrazňuje, že účelem této skutkové podstaty není zajistit beztrestnost pachatelů, ale úměrně snížit trestní sankci za takový delikt.¹⁸¹ Osnova tedy eutanázii nelegalizovala v tom smyslu, v jakém jsme se o ní dozvěděli v nizozemském právu. Nečiní tento čin ještě privilegovanějším, či dokonce beztrestným v případě, že se jej dopustí lékař. V zahraničních právních úpravách je v případě beztrestnosti nutno splnit ještě další podmínky, které mají být jakousi pojistkou proti zneužití tohoto institutu. Aktivní eutanázie tudíž nadále měla zůstat trestným činem s přihlédnutím k povaze a závažnosti takového činu a adekvátně stanoveným postihem. Troufám si konstatovat, že taková právní norma by mohla být po své bližší specifikaci žádanou novinkou české právní úpravy. Řešením by mohla být vyhláška ministerstva, která by blíže určovala pojem somatické nemoci a specifikaci projevu vůle, jeho záznam apod., aby nedocházelo ke zneužívání této právní úpravy.

¹⁷⁹ Text návrhu zákona přejat z ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5, 149 s.

¹⁸⁰ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 474 s.

¹⁸¹ Podrobněji ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5, 149 s.

5. 3. Living will

V souvislosti s pasivní eutanázií nemohu nezmínit nový institut, který byl zaveden do českého práva 1. dubna 2012, skoro symbolicky „k 10. výročí“ nizozemské právní úpravy eutanázie. V účinnost vstoupil zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, který ve svém ustanovení § 36¹⁸² obsahuje dříve vyslovené přání, nazývané často jako living will (v překladu jako živoucí vůle). O tomto institutu se zmiňuje i prof. Haškovcová ve své monografii, když se o něm vyjadřuje jako o „písemném vyjádření vůle nemocného, a to pro futuro, tedy pro případ, kdy pacient nebude pro závažnost stavu schopen ani posoudit svou situaci, ani verbalizovat svá přání.“¹⁸³ Jedná se tedy o notářsky ověřené prohlášení, díky kterému lékaři mohou určit, zda vůbec a za jakých okolností mají usilovat o záchranu pacientova života. Mohou tedy znát stanovisko pacienta k dané léčbě, i když je třeba právě v bezvědomí. Podle § 36 odst. 5 písm. b) ZOS ale nelze respektovat souhlas, který nabádá k aktivnímu způsobu ukončení života. Na to, zda se jedná či nejedná o pasivní eutanázii, se objevuje řada protichůdných názorů. Já si osobně nejsem jistá, zda se jedná o příliš šťastný způsob. Myslím, že by měla existovat specifikace případů, na které lze předem vyjádřené přání

¹⁸² 1) Pacient může pro případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit (dále jen „dříve vyslovené přání“). (2) Poskytovatel bude brát zřetel na dříve vyslovené přání pacienta, má-li ho k dispozici, a to za podmínky, že v době poskytování zdravotních služeb nastala předvídatelná situace, k níž se dříve vyslovené přání vztahuje, a pacient je v takovém zdravotním stavu, kdy není schopen vyslovit nový souhlas nebo nesouhlas. Bude respektováno jen takové dříve vyslovené přání, které bylo učiněno na základě písemného poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí, a to lékařem v oboru všeobecné praktické lékařství, u něhož je pacient registrován, nebo jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s níž dříve vyslovené přání souvisí. (3) Dříve vyslovené přání musí mít písemnou formu a musí být opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta. Součástí dříve vysloveného přání je písemné poučení podle odstavce 2. (4) Pacient může učinit dříve vyslovené přání též při přijetí do péče poskytovatelem nebo kdykoliv v průběhu hospitalizace, a to pro poskytování zdravotních služeb zajišťovaných tímto poskytovatelem. Takto vyslovené přání se zaznamená do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi; záznam podepíše pacient, zdravotnický pracovník a svědek; v tomto případě se nepostupuje podle odstavce 3. (5) Dříve vyslovené přání a) není třeba respektovat, pokud od doby jeho vyslovení došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje, k takovému vývoji, že lze důvodně předpokládat, že by pacient vyslovil souhlas s jejich poskytnutím; rozhodnutí o nerespektování dříve vysloveného přání pacienta a důvody, které k němu vedly, se zaznamenají do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi, b) nelze respektovat, pokud nabádá k takovým postupům, jejichž výsledkem je aktivní způsobení smrti, c) nelze respektovat, pokud by jeho splnění mohlo ohrozit jiné osoby, d) nelze respektovat, pokud byly v době, kdy poskytovatel neměl k dispozici dříve vyslovené přání, započaty takové zdravotní výkony, jejichž přerušení by vedlo k aktivnímu způsobení smrti. (6) Dříve vyslovené přání nelze uplatnit, jde-li o nezletilé pacienty nebo pacienty zbavené způsobilosti k právním úkonům.

¹⁸³ HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7, 116 s.

aplikovat. Pozitivně bych vnímala podepsaný souhlas s neposkytnutím léčby u těžce nemocných pacientů, kteří ve svém předem vysloveném přání uvedli, že v případě upadnutí do bezvědomí si již nepřejí být napojeni na přístroje. Nehumánní mi ovšem přijde například situace, kdy při odmítnutí zavedení transfúze lékaři nechají pacienta vykrváct. Na takové případy, kdy je záchrana života ještě reálně možná, nepovažuji aplikaci living will za žádoucí. Jak správně uvádí prof. Haškovcová ve své publikaci, lidské uvažování může být různé v závislosti k nastalé situaci. Jinak tedy může uvažovat člověk při představě, co by si přál, „kdyby se stalo“ a jinak by mohli uvažovat v případě „když se opravdu stane.“ Lidé tedy mohou být přívrženci eutanázie a tvrdit, že by v terminálním stádiu nemoci chtěli ukončit léčbu a neprodlužovat si trápení. Pakliže se ale v této situaci skutečně ocitnou, často zcela přehodnotí svůj postoj a bojují o každý den života navíc.

Na stránkách Ministerstva zdravotnictví ČR jsem nahlédla do písemné formy předem vysloveného přání,¹⁸⁴ které přikládám rovněž jako přílohu. Musím konstatovat, že je pacientu dán skutečně velký prostor pro specifikaci svých rozhodnutí. On sám si může přesně určit v jakém konkrétním stavu nemají být zahajovány konkrétní léčebné postupy a ve kterém stádiu nemoci nemají být zahájeny konkrétní výkony. Limitací je pak nabádání k aktivnímu ukončení života. Ve druhém bodu pak má lékař pacienta poučit o následcích, které mohou nastat, pakliže budou lékaři postupovat v souladu se specifikovanou žádostí. Dříve vyslovené přání je platné od data podpisu po dobu pěti let. Myslím, že mnohem lepší by byla žádost formulářového typu, kdy by pacient pouze vybral některou z předem stanovených možností. Předěšlo by se tak případným sporům, zda bylo to či ono takto myšleno, zda takové přání už nehraničí s aktivní eutanázií a podobně. Každopádně myslím, že nad institutem předem vysloveného přání visí stále otazník a teprve praxe ukáže, zda může být takto pojato či nikoliv. „Doladěním“ tohoto institutu by tedy v českém právním řádu mohl vzniknout nástroj pro pasivní eutanázii, která, dle mého názoru, by mohla býti pro úpravu eutanázie jako takové spolu s další diferenciací zabití pro případ eutanázie aktivní, dostačující.

¹⁸⁴ Předem vyslovené přání [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/obsah/drive-vyslovene-prani_2561_1.html

5. 4. Legalizace eutanázie: ano či ne?

Abychom mohli tuto problematickou otázku dobře uchopit, považují za nutné shromáždit a rozdělit argumenty pro a proti. Začněme tedy z pohledu přívrženců eutanázie. Ti argumentují takovou skutečností, že eutanázie je výrazem práva autonomie, tedy že každý má právo rozhodovat si sám o svém životě. Dále uvádějí, že se jedná o pomoc trpícímu člověku, který je tak uchráněn před vleklým a bolestivým umíráním. Jedná se tedy o prostředek k důstojnému odchodu. Mnohé nemocné motivuje k potřebě eutanázie strach, nejistota, neznámo, obava ze ztráty důstojnosti.¹⁸⁵ Nabízí se tedy další otázka. Nebylo by snad lepší poskytnout umírajícím péči, která zodpoví všechny jejich obavy a poskytne jim takový komfort, aby neměli potřebu uchýlovat se k myšlenkám předčasně ukončení života? Není eutanázie jen zkratkovité volání o pomoc?

Odpůrci eutanázie nachází své argumenty v ochraně lidského života. Tvrdí, že i v případě eutanázie se jedná o usmrcení člověka a její legalizace by znamenala povolit zabíjení. Z hlediska morálky pak kladou důraz na lékařskou etiku, podle níž se má lékař ze všech sil snažit pacienta léčit, nikoliv být někým, kdo jeho život záměrně ukončí. Tím spíš, že i u vážně nemocného člověka může dojít k překvapivému zvratu. Tvrdí, že zastáncem eutanázie jsou ti, kdo se sami s takovou nemocí u sebe nebo svých blízkých nesetkali. Pak by možná věděli, že takoví lidé považují každý den navíc za dar, který si naplno užívají. Eutanázie se bezpochyby střetává i s náboženskou otázkou. Věřící lidé tvrdí, že stejně tak, jako si člověk sám nerozhodl o svém narození, neměl by rozhodovat ani o své smrti. Neměl by pohrdat darem života a svou smrt ponechat stejně jako své narození „vyšší vůli.“¹⁸⁶

Doktor Pollard, stejně jako prof. Haškovcová a dokonce i M. Špinková a Š. Špinka shodně nalézají řešení v paliativní péči. Špinkovi ve své publikaci uvádí definici paliativní péče dle Rady Evropy, podle které se jedná o „aktivní, na kvalitu života orientovanou péči poskytovanou nemocným, kteří trpí

¹⁸⁵ Blíže k této problematice HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7, 114-115 s., ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie. Víme o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006, 21-24 s. a POLLARD, B. *Eutanazie ano či ne?*. 1. vyd. Eva Masnerová. Praha: Dita, 1996. ISBN 80-85926-07-5, 26-29 s.

¹⁸⁶ Podrobněji k tomuto HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7, 115- 116 s.

nevléčitelnou chorobou v pokročilém nebo terminálním stádiu. Jejím cílem není primárně vyléčení pacienta či prodloužení jeho života, ale prevence a zmírnění bolesti a dalších tělesných i duševních strádání, zachování pacientovy důstojnosti a podpora jeho blízkých.¹⁸⁷ Jistě by mnohé v této souvislosti, stejně jako mě, vyvstal na mysl hospic neboli „LDNka.“ Na tyto instituce se rovněž různí názory. Osobně jsem v takovém zařízení nikdy nebyla, a tak nemohu objektivně posoudit tamní péči o dlouhodobě nemocné. Pakliže by se ale skutečně jednalo o psychickou i fyzickou oporu, lidský přístup, otevřenost, pozornost potřebám a přáním nemocným a to i dokonce mimo místa určená léčbě, protože mnozí si přejí strávit své poslední dny v prostředí domova a mezi svými blízkými, mohla by být paliativní péče dobrým řešením, jak v lidech zvrátit rozhodnutí podrobit se aktivní eutanázii. Ovšem za předpokladu, že by všeobecně vzešla taková péče ve známost, nebyla předem odsuzována a více se o ní hovořilo. Považovala bych za velmi důležité zapojit v takových případech rodinu nemocného, neboť odmítání této péče bývá často argumentováno tím, že se příbuzní tímto způsobem potřebují pouze zbavit zodpovědnosti a tíhy péče o nemocného. Jak jsem již uvedla výše, motivem pacientů žádajících eutanázii bývá strach z bolesti, z neznáma, ze ztráty důstojnosti a krutosti pomalého umírání. Pokud by paliativní péče dokázala o těchto problémech otevřeně hovořit a umět je individuálně řešit, zdá se to býti skutečně vhodným řešením. Pakliže by i přesto žádali svou smrt, ať tak učiní prostřednictvím living will nebo pakliže jsou při plném vědomí, odmítnou další léčbu.

Tímto jsem myslím dospěla ke svému závěru, že eutanázie by měla zůstat v rovině pasivní, neboť beztretnost aktivní usmrcení na žádost s sebou nese jistá rizika a myslím, že by se našlo jen velmi málo lékařů, kteří by byli ochotni eutanázii provádět. Jako součást trestního zákoníku bych usmrcení na žádost vnímala pozitivně. Mělo by být nadále vnímáno jako trestný čin, tedy jako něco, co není dovoleno, co je protiprávní, s tím, že nebezpečnost takového pachatele je ve srovnání se skutečným vrahem mizivá, a tudíž by takové jednání zasluhovalo obligatorně mírnější postih. Tedy privilegovanost ano, beztretnost nikoliv. Z hlediska pasivní eutanázie pak je již k dispozici pacientům předem vyslovené přání, které, pakliže bude blíže specifikováno a dostane se do podvědomí větší

¹⁸⁷ ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie. Víme o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006, 32 s.

části naší společnosti, budu považovat za dostačující co se jisté možnosti eutanázie v Čechách týče.

6. ZÁVĚR

Tato diplomová práce měla za cíl seznámit s historickým pojetím úmyslných usmrcení, vyzdvihnout jejich právní úpravu v trestních kodexech, podrobněji rozebrat platnou právní úpravu forem úmyslného usmrcení, nahlédnout do nizozemského trestního práva a učinit komparaci takové zahraniční právní úpravy s českou a konečně jistým způsobem pojmout problematiku eutanázie. Byla tedy zaměřena na trestné činy, jejichž objektem je život a vůbec na otázky počátku trestněprávní ochrany lidského života a jejího konce. Práce byla doplněna vlastními úvahami *de lege ferenda*, kritikou a analýzou aktuální i historické právní úpravy.

Za stěžejní body historické části považuji tři významné trestněprávní kodexy, které mapovaly české trestní právo po dobu více jak sto padesáti let. Prvním z nich byl trestní zákon z roku 1852 a jeho famózní doba účinnosti. Tento kodex provázel trestní právo v českých zemích bezmála sto let. Vystřídán byl trestním zákonem, který byl stvořen v rámci právníkové dvouletky v roce 1950. Jedenáct let poté byl stvořen zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který pozbyl účinnosti teprve nedávno, na samém konci roku 2009. Za velmi překvapující považuji studii přípravných osnov z let 1926 a 1937 a rovněž tu, která měla určovat podobu současného trestního zákoníku, a sice osnovu z let 2004-2006. Domnívám se, že především tedy druhá a třetí zmiňovaná přinesla velmi vyspělý pohled na problematiku úmyslných usmrcení, zejména co se týče usmrcení na žádost. Jejich význam je dán tím, že jsou neustálou inspirací zákonodárců, přestože nikdy nebyly „vedeny v život“, ať už z jakéhokoliv důvodu.

Z hlediska kapitoly úmyslných usmrcení *de lege lata* musím vzpomenout zařazení těchto deliktů do první hlavy. Umístění trestných činů proti životu a zdraví před kterékoli další je výrazem demokratické společnosti, neboť stát tímto způsobem jasně dává najevo prioritní ochranu svých občanů. Dále považuji za nutné vyzdvihnout trestný čin zabití, který je novinkou v českém trestním zákoníku. Bezesporu bylo potřebné jej zařadit jako privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení. Přestože se domnívám, že by diferenciací úmyslných usmrcení neměla být tímto u konce, jedná se o velký krok vpřed. Míra pachatelovy nebezpečnosti a morální zavrženíhodnosti jeho jednání může být

velmi různorodá, a proto bylo již nutné reflektovat na tuto skutečnost novou formou trestného činu proti životu. Z hlediska skutkové podstaty vraždy považuji za další krok ku potřebné diferenciaci přidání kvalifikovaného způsobu, kterým je rozmysl a předchozí uvážení. Míra nebezpečnosti pachatele vraždy s premeditativním prvkem je nepochybně vyšší nežli u tzv. situačních vražd. Kladně hodnotím rovněž rozšíření okolností podmiňující užití vyšší trestní sazby.

Jedním ze zásadních bodů této práce byla stručná charakteristika úmyslných forem usmrcení v nizozemském trestním právu. Snažila jsem se opět pro lepší orientaci v dané problematice uvést čtenáře do historie nizozemského trestního práva vůbec, charakterizovat strukturu a systém nizozemského trestního zákoníku a konečně analyzovat jednotlivé skutkové podstaty úmyslných usmrcení a srovnat s českou právní úpravou. Znovu bych tedy upozornila na jistou systematickou zmatečnost nizozemského trestního zákona, neboť zde absentuje řazení dle objektů tak, jak to známe z českého trestního zákoníku, který považuji za přehledný a logicky členěný. Podrobněji jsem se pozastavila u skutkové podstaty usmrcení na žádost a přiblížila ho i pomocí speciálního zákona. Musím konstatovat, že nizozemské právo a především justice, se k eutanázii staví velmi benevolentně, což dokazuje její několikaletá beztrestnost ještě před jejím samotným začleněním do trestního zákona. Usmrcení na žádost jako takovou i Nizozemí považuje za trestný čin, nicméně v následujícím odstavci dochází k exempci lékařů z tohoto ustanovení.

Co se týče problematiky eutanázie, musím konstatovat, že jsem si ji představovala mnohem jednodušeji, než jakou ve skutečnosti je. Mé názory na eutanázii se během jejího studování měnily a k jistému kompromisu jsem dospěla teprve až v samém závěru práce. Všem zarytým odpůrcům či přívržencům, které své názory opírají pouze o mediální pohled a jiných názorů laické veřejnosti, doporučuji pročíst knihy a články pojednávající o eutanázii, rovněž i osnovy, které této problematice vtělily zákonnou podobu a teprve následně si utvořit „vyspělejší“ názor. Rovněž doporučuji neomezit se jen na tuzemské zdroje a nahlédnout do úpravy usmrcení na žádost v zahraničních zákonech, nejlépe v nizozemském, neboť právě tato země je s eutanázií nejvíce spojována.

RESUMÉ

This diploma thesis discusses the forms of intentional killing in the Czech and Dutch criminal law. Not so long ago, more precisely, it is a little over three years, since the new Criminal Code came into force, which not only brought more differentiated adjustment of forms of killing, but which shifted the protection of human life and health to the first place, before the protection of other objects.

In chapter of historical excursus into forms of intentional killing, I focused mainly on the 19th century, when the regulations were issued, which affected not only the first republic jurisdiction, but especially criminal law from 1852. Then a disquisition on preparatory draft (professorial and clerical), which has never yet became effective but they are a great inspiration to the legislatures today. Within the scope of legal biennial the new Penal Code came into existence in 1950, after almost a hundred years later. Another regulation that followed was criminal law of 1961, which was effective in the Czech Republic until 2009 when it was replaced by Act No. 40/2009 Coll., Penal Code. I did not leave out the preparatory draft from 2004-2006, which again significantly affected the criminal legislation.

The third chapter is devoted to forms of intentional killing under applicable Czech law. I recalled the beginning of the dilemma of criminal law protection of human life, when I opted for the majority view, according to which the fetus is considered a living human being who can become the object of a criminal offense against life, from the beginning of the birth. Such protection of human life to the contrary ends with death, which occurs at the moment of irreversible cessation of the central nervous system. Czech law recognizes three forms of intentional killing. A murder, manslaughter and a murder of a new-born baby by mother. The most serious form is a murder, which according to the degree of social harmfulness and dangerousness of the offender is divided into three sections. The Penal Code defines a simple murder, deliberate murder or with prior consideration and a murder committed in circumstances which require the use of higher penalties. Such as the murder of a pregnant woman, two or more people, the murder of a child under fifteen years, etc. Manslaughter is a privileged form, because it is less socially dangerous conduct.

Manslaughter is therefore committed by a person who intentionally kills another in a strong agitation of fear, dismay, confusion, or other excusable emotion or arising prior reprehensible conduct of a victim. These extraordinary motives can be collectively described as affectdelict (a heat of passion offence) and provocation.

Last but not least, I closely analysed the Actus reus of criminal act of murder of a new-born baby by mother, which may be committed by mother who in agitation caused by childbirth intentionally kills the new-born at birth or immediately after it. I have shown that a particular entity is present there. Furthermore, I analysed the aspect of time (during and immediately after the childbirth) and pointed out the fact that such an act can only occur in the context of distress that can be caused by childbirth only.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část – Úmluva.* Praha: Linde a.s., 2010, ISBN 978-80-7201-789-4
- DRAŠTÍK, A., HASCH, K., KUČERA, P., RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana.* Praha: ASPI, a. s., 2007, ISBN 978-80-7357-253-2
- FENYK, J., HÁJEK, R., STŘÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl Trestní zákoník.* Praha: Linde, 2010, ISBN 978-80-7201-808-6
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti.* Praha: Galén, 2000, ISBN 80-7262-034-7
- HOŘÁK, J. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4
- HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: JELÍNEK, J. *O novém trestním zákoníku: Sborník z mezinárodní vědecké konference. Olomoucké právnické dny.* Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-21-9
- JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A. *Mezníky českých právních dějin.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, ISBN 80-86898-27-X
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné.* 1. vyd. Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-24-0
- JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. *Trestní zákon a trestní řád: Poznámkové vydání s judikaturou.* 18.vyd. Praha: Linde a.s., 2002, ISBN 80-7201-366-1

- KALLAB, J., HERRNRITT, V. *Trestní zákony Československé*. 2. přepracované a značně rozmnožené vydání. Praha: Nákladem „Československého Kompasu“, tiskařské a vydavatelské akc.spol., 1927
- KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, ISBN 80-210-3025-9
- KRATOCHVÍL, V. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání. In: *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis CZ, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-86920-25-2
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Obecná část*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3
- KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8
- KÜHN, Z. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*, Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998
- KVAPILOVÁ, H., DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7380-059-8
- MALÝ, K. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989
- NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0
- POLLARD, B. *Eutanazie ano či ne?*. 1. vyd. Eva Masnerová. Praha: Dita, 1996. ISBN 80-85926-07-5

- POPOVIČOVÁ, D. Trestně-právní aspekty ochrany lidského života před narozením. In: MACHALOVÁ, T. *K odkazu Jaroslava Kallaba : právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, 191 s. ISBN 978-80-7380-070-3
- SCHELLE, K., HORÁKOVÁ, M., SALÁK, P., TAUCHEN, J. *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*, Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7418-052-1
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*, 1.vydání, Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-254-4033-9
- ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., § 140-421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9
- ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š. *Euthanasie. Víme o čem mluvíme?* Praha: Hospicové sdružení Cesta domů, 2006
- ŠTEFAN, J., HLADÍK, J. a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, ISBN 978-80-247-3594-8
- TAK Peter, J. P. *The Dutch criminal justice system*. Nijmegen. The Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2008, ISBN 978-90-5850-342-8
- VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2.vydání Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4
- VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. 2.vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-7380-257-8

- ZAPLETAL, J. *Úmyslná usmrcení. Kriminologická a trestněprávní studie.* Praha: Výzkumný ústav pro kriminologii při Generální prokuratuře ČSSR, 1980

Odborné články:

- CÍSAŘOVÁ, D. *Iura novit curia. Několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“.* Trestní právo, 1998, č. 5
- DRBOHLAVOVÁ, I. *Eutanázie z pohledu českého práva.* Trestněprávní revue, 2003, č. 4
- GERRIT, van der Wal, DILLMANN, Robert J.M. *Euthanasia in the Netherlands.* British Medical Journal, 1994, Vol. 308, Iss. 6940
- HIRSCH, Dana Elizabeth. *Euthanasia: Is It Murder or Mercy Killing?: A Comparison of the Criminal Laws in the United states, the Netherlands and Switzerland.* Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, 1990, č. 12
- HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku.* Bulletin advokacie, 2009, č. 10
- KUČA, R., JAHNSOVÁ, A. *Právní aspekty euthanasie.* Právní rozhledy, 1997, č. 7
- KUČERA, J. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou.*
- KUČERA, J. *Způsob páchání v případech vražd novorozených dětí matkami.* Zdravotnictví a právo, 2003, č. 7

- TICHÝ, L. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestní právo, 2006, č. 7-8

Právní předpisy:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Komise pro reformu československého trestního zákona. *Přípravná osnova trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926
- *Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Část I. Trestní zákon*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, ISBN 80-7338-054-4
- Review procedures for the termination of life on request and assisted suicide and amendment of the Criminal Code and the Burial and Cremation Act (Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act), 1998-1999 session, 26 691, Nos. 1-2
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky č. 75/1986 Sb. ze dne 7. listopadu 1986, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Judikatura:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1935, sp. zn. Zm IV 258/35 – Vážný 5350/1935
- Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1953, sp. zn. 8 To 13/53, č. 89/1953 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/72, č. 62/1973 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, č. 41/1976 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 1983, sp. zn. Tov 13/83, č. 4/1987 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, č. 16/1986 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 1991 sp. zn. 7 To 62/91 č.1/1993 Sb.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn. 4 To 57/99, č. 27/2000 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1607/2005, č. 7/2007 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, č. 54/2009 Sb.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, č. 14/2011 Sb.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010

Internetové zdroje:

- <http://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/ov-200801-the-dutch-criminal-justice-system.aspx>
- http://www.mzcr.cz/obsah/drive-vyslovene-prani_2561_1.html
- <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/TweedeBoek/TitelXIX>
- http://www.patientsrightscouncil.org/site/wp-content/uploads/2012/05/Dutch_law_04_12.pdf
- <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2010.aspx>

Příloha:

„Návrh formy „dříve vyslovené přání“ podle § 36 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, (zákon o zdravotních službách)“

Já (jméno, příjmení, rodné číslo nebo jiný identifikační údaj, adresa) vyslovuji pro případ, že bych se dostal(a) do takového zdravotního stavu, ve kterém nebudu schopen (schopna) vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, následující **dříve vyslovené přání** :

1. Žádám,

a) aby v rámci poskytování zdravotních služeb mé osobě, pokud u mne nastane tento zdravotní stav..... nebyly zahajovány následující zdravotní výkony

b) pokud se dostanu do stádia.....své nemoci..... nebyly zahajovány tyto zdravotní výkony.....*)

*) Podle účelu a obsahu „dříve vysloveného přání“ se vyplní písmeno a) nebo b).

2. Poučení lékaře o důsledcích rozhodnutí o nezahájení zdravotních výkonů podle bodu 1.

.....*)

*) Poučení lékaře lze rozvést na samostatném listu, který se k „dříve vyslovenému přání“ přiloží. Z přiloženého poučení musí být zřejmé, kterému pacientovi bylo podáno a ke kterým skutečnostem, které jsou předmětem dříve vysloveného přání se vztahuje, dále datum, kdy bylo provedeno a který lékař jej provedl.

3. Toto dříve vyslovené přání platí od... (datum podpisu) do... (5 let od data sepsání)

4. Jsem si vědom(a) toho, že „dříve vyslovené přání“ není třeba při poskytování zdravotních služeb mé osobě respektovat, pokud od doby jeho vyslovení došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje, k takovému vývoji, že lze důvodně předpokládat, že bych nyní již vyslovil(a) souhlas s jejich poskytnutím.

5. Jsem si vědom(a), že lékař nesmí respektovat mé přání pokud:

a) nabádá k takovým postupům, jejichž výsledkem je aktivní způsobení smrti (nelze požadovat takový postup při poskytování zdravotních služeb, který by vedl aktivnímu ukončení života zdravotnickým pracovníkem)

b) by jeho splnění mohlo ohrozit jiné osoby (předmětem dříve vysloveného přání nemůže být např. zákaz léčení infekčního onemocnění)

c) byly v době, kdy poskytovatel neměl k dispozici mé dříve vyslovené přání, započaty takové zdravotní výkony, jejichž přerušeni by vedlo k aktivnímu způsobení smrti.

d) jsem v době jeho vyhotovení nebyl(a) zletilý (zletilá).

datum

.....

podpis lékaře, který provedl poučení

.....

identifikační údaje poskytovatele zdravotních služeb

datum

.....

**podpis osoby, která vyslovila
„dříve vyslovené přání“
(včetně úředního ověření)**